

POLÍTIQUES LINGÜÍSTIQUES I FRACTURES SOCIOPOLÍTIQUES AL VOLTANT DE LA IDENTITAT LINGÜÍSTICA. APROXIMACIÓ A LA DIMENSIÓ CONTEMPORÀNIA DEL CONFLICTE LINGÜÍSTIC VALENCIÀ

Anselm BODOQUE ARRIBAS

Universitat de València.

Departament de Dret Constitucional i Ciència Política i de l'Administració

The abstract can be found at the end of the article.

Resumen al final del artículo.

1. OBJECTE DE L'ESTUDI

Amb aquest treball pretenem fer una aproximació a alguns aspectes dels últims 25 anys del conflicte lingüístic valencià. En aquest període, la societat valenciana ha viscut un profund enfrontament intern que, tot i girar genèricament al voltant de la identitat lingüística del valencià,¹ ha tingut ben poc de disputa filològica i, en el fons, ha estat un conflicte sociopolític més ampli sobre la identitat col·lectiva dels valencians i el lloc del País Valencià dins d'Espanya.

Si bé al període de la Restauració i a la II República, moments històrics en què es planteja de manera crítica la qüestió de l'articulació política i territorial de l'Estat, les fractures polítiques valencianes sobre la identitat col·lectiva van ser secundàries; durant la recent transició a la democràcia i l'autonomia, seran aquestes fractures les que produiran les divisions més intenses en la societat valenciana. Entre altres factors, el conflicte identitari serà conseqüència d'una nova fase del conflicte lingüístic valencià, iniciada als anys seixanta, caracteritzada per l'acceleració dels processos de substitució del valencià pel castellà, i pel desenvolupament de noves anàlisis teòriques i moviments socials que pretenen capgirar les dinàmiques de pèrdua de parlants del valencià i la normalització del seu ús.

A més, les fractures polítiques identitàries han influït i condicionat de manera decisiva la legislació bàsica i les polítiques públiques en matèria lingüística dels governs valencians fins a hores d'ara. Polítiques amb objectius

1. Faré servir al llarg del treball el conceptes *valencià* i *llengua catalana* com a sinònims.

ben diferents segons els partits governants, malgrat les coincidències formals i el fet que en les dues últimes dècades s'hi hagen moderat les distàncies d'algunes de les posicions més contraposades entre els partits.

Ens centrarem, en un primer moment, en una referència breu a l'evolució històrica del conflicte lingüístic valencià; per detenir-nos, després, en les fractures polítiques de la transició i en l'anàlisi de la precarietat del consens sociopolític, en matèria identitària i lingüística, que evidencien tant el pacte estatutari valencià com la Llei d'ús i ensenyament del valencià (LUEV); i, finalment, descriurem i compararem les línies bàsiques de les polítiques lingüístiques dels diferents governs autonòmics valencians des de 1983, on els consensos bàsics es manifesten en aspectes mínims amb greus conseqüències per a la recuperació del valencià en els usos funcionals, la normalització de relacions amb la resta del domini lingüístic i la garantia efectiva dels drets lingüístics de *tots* els ciutadans.

2. CONFLICTE LINGÜÍSTIC VALENCIÀ. CONTEXTUALITZACIÓ HISTÒRICA DE LA REALITAT LINGÜÍSTICA ACTUAL

El País Valencià actual naix amb la conquesta catalanoaragonesa en dues fases successives durant el segle XIII: fins a la línia Biar-Busot entre 1232 i 1245, i el sud del país (Vinalopó, Elx, Oriola i Alacant) en els últims anys del segle. Aviat (1261) les terres conquerides configuraran un nou regne confederat dins la Corona d'Aragó, que serà colonitzat, en un procés lent i continuat en el temps, per població majoritàriament aragonesa i catalana. Durant el moment constituent del nou regne (segle XIII i començaments del XIV) la llengua catalana acabarà dominant a la major part dels territoris, especialment en les zones més poblades del litoral. El castellà quedà limitat a una part reduïda del territori interior valencià, possiblement convivint amb importants minories catalanoparlants fins al segle XVII (Soler 1977, 49-50). Advertint, però, que al Regne de València existí fins a començaments del XVII una important minoria musulmana de parla àrab.

Durant els primers segles d'existència del Regne de València, el contacte entre llengües no anirà acompanyat d'un conflicte, excepte pel que fa a la minoria mudèjar (des de 1525, morisca) que fins que va ser expulsada el 1606 va viure en unes condicions de marginació política, social i lingüística. El conflicte² s'iniciarà en el segle XVI, després de la unitat dinàstica de

2. Sobre la història de la llengua i el conflicte lingüístic valencià, la bibliografia és extensa; destaquem de manera orientativa SANCHIS GUARNER (1978), NINYOLES (1978) i FERRANDO (1980).

les corones d'Aragó i Castella, l'expansió castellana a Amèrica i la derrota de la revolta antinobilària valenciana de les Germanies valencianes (1520-1525), i tindrà com a manifestacions principals la castellanització incipient de la noblesa valenciana i l'assumpció del castellà com a llengua literària per la major part dels autors valencians a mitjan segle xv.

En el segle xvii, després de l'expulsió dels moriscos i la centralització del poder polític en mans dels monarques hispans, s'accelerará la castellanització de la noblesa i el castellà començarà a estar present en la documentació oficial i eclesiàstica; alhora que s'inicia el procés de pèrdua de la consciència lingüística unitària i la frontera lingüística del valencià retrocedeix ja que les comarques que fins aleshores havien estat bilingües, amb predomini del castellà, degueren esdevenir monolingües en castellà (Soler 1977, 49-50) i part de les comarques més meridionals (Horta d'Oriola i localitats del Vinalopó) perderen la major part de la població i van ser repoblades per gent majoritàriament de parla castellana.

El 1707, tot el sistema legal i institucional valencià és abolit i els valencians passaran a regir-se per normes castelleses i sense cap tipus d'autonomia política.³ A partir d'aleshores els processos de substitució s'acceleren i el contacte conflictiu entre el castellà i el valencià augmenta: es consolida definitivament la castellanització de la noblesa i es produeix la substitució general del valencià pel castellà com a llengua de l'Administració, de la justícia i de l'església. I si bé la immensa majoria de la població, molt sovint monolingüe i analfabeta en la llengua pròpia, va seguir parlant valencià, la familiarització general amb el castellà augmentà a través de l'Església i els oficials i les institucions reials.

Amb el final de l'Antic Règim i la instauració consegüent d'un sistema liberal burgès que va anar acompanyat de l'estructuració d'un nacionalisme espanyol de base jacobina, centralista i acastellanat durant el segle xix, els processos de substitució s'amplien socialment, especialment a finals del segle xix i a la primeria del xx, entre la burgesia i la petita burgesia urbana de les principals ciutats del país. A més a més, la construcció liberal d'Espanya com a Estat-nació lingüísticament uniforme, nacionalment únic i centralitzat, generalitzarà el contacte conflictiu entre les dues llengües a totes les classes socials i territoris valencians a través d'instruments com l'escola, el registre civil o la nova Administració provincial que incorporarà, el 1851, dos nous territoris *no històrics* castellanoparlants (Plana d'Utiel i Alt

3. El rei Felip v dictà, després d'ocupar el territori valencià (1707) en la Guerra de Successió espanyola, que «*por justo derecho de conquista*» quedaven abolides totes les institucions públiques i privades valencianes.

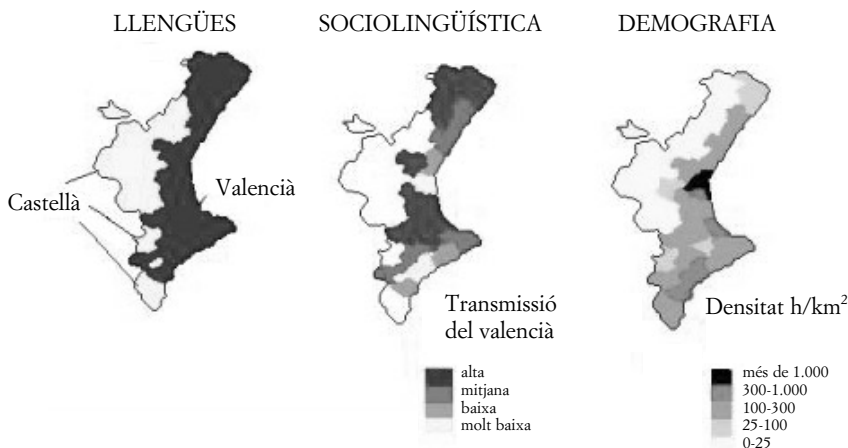
Vinalopó) i fragmentarà l'antic Regne de València en tres unitats territorials administratives d'àmplia penetració sociopolítica.

Malgrat que, durant les primeres dècades del segle xx i la curta experiència democràtica de la II República, van desenvolupar-se els primers moviments significatius favorables a la recuperació de l'ús i el prestigi del valencià (Cucó 1977), la Guerra Civil espanyola i la instauració de la dictadura totalitària franquista van impedir qualsevol intent d'alterar la dinàmica substitutiva del conflicte lingüístic valencià. Tot el contrari, amb el règim franquista, els processos de substitució lingüística caracteritzats per l'abandonament de la transmissió generacional del valencià s'acceleraran a les àrees urbanes, on el canvi de llengua es consolida en la burgesia i s'estén també als sectors socials treballadors i subalterns; especialment quan, als anys seixanta, el creixement econòmic provoca desplaçaments massius de població i l'arribada d'allaus migratoris provinents d'àrees de l'Estat castellanoparlants, que es van assentar preferentment a zones urbanes i a la perifèria de les grans ciutats (València, Elx o Alacant) i a les ciutats mitjanes valencianes; tot reforçant la posició socialment dominant de la llengua castellana.

Així doncs, quan es produísca el final de la dictadura i s'iniciï la transició a la democràcia (1976), València té des de 1851 una frontera lingüística interna relativament estable, les comarques valencianoparlants són el 60 % del territori i concentren el 85 % dels habitants; però la situació sociolingüística és complexa dins del territori *valencianoparlant* i les comarques demogràficament més poblades són aquelles en què la transmissió generacional del valencià és més dèbil, on la presència de persones originàries de territoris castellanoparlants d'Espanya és major i on han estat històricament més intensos els processos d'abandonament i substitució del valencià pel castellà. De fet, el mapa sociolingüístic d'aleshores no serà gaire diferent a l'actual: dos grups de comarques amb forta capacitat de transmissió del valencià, al nord i al centre, debilitat de la transmissió de la llengua a les comarques costaneres i del sud, i alta castellanització a les principals ciutats i zones metropolitanes. (Vegeu la Figura 1.)

Amb l'inici de la transició política el 1976, s'inicia una nova fase del conflicte lingüístic valencià, en conèixer la societat valenciana una profunda crisi política sobre el procés d'accés a l'autonomia i sobre la identitat nacionalitària i lingüística dels valencians. La crisi produirà fractures socials notables i influirà en la conformació del sistema valencià de partits i en la configuració de les elits polítiques; situant el problema *sobre* la llengua en un lloc preminent de les agendes polítiques i frenant els debats i les iniciatives de recuperació i normalització del valencià. De fet, una de

FIGURA 1. MAPES LINGÜÍSTIC, SOCIOLINGÜÍSTIC I DEMOGRÀFIC DEL PAÍS VALENCIÀ

Font: Elaboració pròpia.

les particularitats de l'evolució contemporània del conflicte lingüístic valencià ha estat no sols el fet que s'ha produït un increment notable de les iniciatives socials i polítiques per frenar la substitució lingüística i, per tant, per alterar la dinàmica secular del conflicte; sinó també que en les últimes dècades hi hagut també un conflicte *en i sobre* la llengua (Castelló 2001, 188).

Finalment, cal destacar que des d'una perspectiva històrica el procés valencià de substitució lingüística ha seguit una dinàmica de descens en l'escala social, s'ha caracteritzat bàsicament fins a la segona part del segle xx per l'abandonament de la llengua de sectors valencianoparlants, ha anat lligat a processos sociopolítics que reforçaven el poder central, el predomini de l'espai polític castellà dins d'Espanya i la vinculació de les classes socials dominants amb el poder central, i a una pressió social i legal creixent per garantir el predomini del castellà; sense que mai no hi haja hagut una classe o sector social rellevant, en termes qualitius o quantitius, que tractara de resistir els fenòmens de substitució lingüística de manera generalitzada i conscient.

3. LA TRANSICIÓ VALENCIANA A LA DEMOCRÀCIA I L'AUTONOMIA: LES FRACTURES POLÍTIQUES SOBRE LA IDENTITAT I LA LLENGUA DELS VALENCIANS

La transició valenciana a l'autonomia i la democràcia seguí, dins del marc general de la transició política espanyola, una evolució singular a causa de la profunda fractura social identitària que s'hi va produir i al difícil procés per accedir a l'autonomia política. Iniciada el novembre de 1975, amb la mort de Franco, la transició valenciana es tancarà el 1982 amb un pacte autonòmic que permetia accedir a un grau de gestió de competències semblant al de les autonomies anomenades *històriques* (Catalunya, País Basc, Galícia i, per extensió, Andalusia), però mantenia València en una situació perifèrica i subordinada dins de les dinàmiques de les decisions polítiques de l'Estat espanyol (Bodoque: 2000, 12-42).

No obstant això, per poder entendre les característiques del conflicte i les fractures sociopolítiques que s'evidencien en la transició, hauríem de tenir en compte que, als anys seixanta, la societat valenciana va conèixer un gran nombre de canvis en tots els àmbits socials i econòmics. L'autarquia econòmica de les dues primeres dècades del franquisme va fallir i el 1959 s'inicia un procés de liberalització i estabilitat econòmica que afavorirà l'entrada de capitals des de l'exterior, el desenvolupament del turisme, provocant migracions massives dins del territori de l'Estat que tindran el País Valencià com una de les zones receptores.

Així mateix, a les dinàmiques derivades del canvi de la política econòmica estatal, s'han d'afegir les transformacions endògenes de la societat valenciana, en produir-se una ràpida industrialització i terciarització del país sobre la base de la tradició artesana i la multiplicació de petites i mitjanes empreses; fet que comportarà l'aparició d'una nova burgesia industrial originària en bona mesura de les comarques menys castellanitzades i que tenia el valencià com a llengua d'ús familiar.

Finalment, la incorporació a la universitat de fills valencianoparlants de la petita burgesia agrària, l'aparició d'una nova oposició al franquisme i d'un nacionalisme valencià amb escasses relacions, en els dos casos, amb les tradicions anteriors a la Guerra Civil espanyola, també han de ser destacades pel que fa a l'estructuració d'una interpretació diferent de la identitat valenciana que qüestionarà el regionalisme sentimental definit per la burgesia assentada durant la Restauració i hegemònic en la societat valenciana des de la segona meitat del segle XIX.

Dins d'aquest context, havia tingut lloc la publicació de *Nosaltres els valencians* de Joan Fuster (1962). La particularitat política de l'obra de

Fuster, més enllà de la remarcable qualitat i ambició intel·lectual d'aquest pensador, cal vincular-la amb la gran influència que exercí sobre el nou nacionalisme polític de base universitària (PSV en els anys seixanta i UDPV o PSPV en els setanta), en alguns sectors de la burgesia i la dreta política més distant del franquisme, en el valencianisme en general i entre els cercles intel·lectuals, artístics i universitaris que conformaran part de les elits polítiques dels partits de l'esquerra valenciana en els anys setanta. A més, el nou nacionalisme d'influència fusteriana, malgrat que no va definir clarament quin era el seu àmbit nacional,⁴ va contribuir a incorporar en major o menor mesura al debat i als programes polítics de l'oposició al franquisme el *problema nacional* i la necessitat de l'oficialitat del valencià, com una de les qüestions polítiques centrals de la democratització de la societat.

Una de les característiques del nou nacionalisme valencià, i del valencianisme en general d'aquells moments, fou l'assumpció de la tesi sobre l'absència d'una classe dirigent vertebradora del país i la concepció de la realitat valenciana com la d'una societat indefinida on havia fracassat la revolució industrial, que estava dirigida per una burgesia agrarista, provincial, sense voluntat de liderar el país, sovint antivalenciana i lingüísticament castellanitzadora (Fuster 1962 i 1976). Partint d'aquesta anàlisi, es va considerar, especialment durant els moments més àlgids de l'enfrontament identitari de la transició valenciana, que el futur de la llengua i el *redreçament* nacional valencià havia de passar per una esquerra nacionalment conscient i la marginació política de la burgesia tradicional valenciana (Fuster 1981) o bé per una aliança de l'esquerra amb la nova burgesia valenciana nascuda amb la ràpida industrialització i terciarització del país produïda en els anys seixanta o setanta (Ventura 1978).⁵

4. Des dels anys seixanta, sota l'accepció de *nacionalisme valencià* s'inclouen grups que políticament haurien de ser qualificats de *nacionalistes catalans*, ja que entenen que la nació dels valencians són els *Països Catalans* o simplement *Catalunya* (GUIA 1985) i altres que podríem anomenar com a nacionalistes estrictament valencians, en el sentit que consideren que la nació dels valencians és el *País Valencià*; si bé entre els dos grups hi ha múltiples posicions intermèdies o ambigüitats pel que fa a la singularitat valenciana dins dels països de llengua catalana. El nacionalisme *catalanista* es basaria en una concepció etnicolingüística de la nació que igualaria, a grans trets, domini lingüístic i nació. El nacionalisme *valencianista* seria un nacionalisme de concepció més cívica i destaca la tradició política singular valenciana des de la seua incorporació a l'àmbit polític catalanoaragonès en el segle XIII. Tots dos, però, donen una importància central a la llengua com a element identificador dels valencians i estan fortament influïts pel pensament fusterià.

5. Reconeixent el valor de l'obra de Fuster, Ernest LLUCH (1976) demostrà que la tesi fusteriana sobre les característiques de la burgesia valenciana era errònia. Nadal (1988) ha fet una crítica contundent de les tesis que propugnaven la construcció nacional valenciana des de l'esquerra amb la idea que «el País Valencià, serà d'esquerres o no serà».

Les tesis fusterianes insistien en el fet lingüístic no sols com a element central de la identitat diferenciada dels valencians, sinó també com a defidor de la realitat nacional valenciana amb un plantejament nacional bàsicament catalanista. Però, a més d'aquesta qüestió, hi havia en l'obra de Fuster una crítica substancial a l'actuació històrica de les elits valencianes i més concretament de la burgesia valenciana i, implícitament, un plantejament prospectiu que comminava a un canvi radical en el comportament de les elits socials valencianes i de la pròpia posició valenciana dins d'Espanya i, per descomptat, dins de l'àmbit lingüístic.

No obstant això, no caldria magnificar la capacitat d'influència política de les tesis fusterianes o del nacionalisme valencià i del valencianisme en general, tant dins d'una oposició que fins la mort de Franco estava dominada pel PCE i per petits grups d'extrema esquerra i cristians com, després de la mort del dictador, pel conjunt de les forces polítiques emergents en la transició valenciana (UCD i PSPV-PSOE). L'ascendent fusterià i valencianista serà només notable en sectors de l'associacionisme cívic, del món intel·lectual o en personalitats i grups que s'incorporaran al PSPV-PSOE, a la UCD o al PCPV-PCE en els primers moments de la transició.

En qualsevol cas, cal tenir present que a les primeres eleccions democràtiques (1977) totes les forces polítiques, excepció feta d'AP, que obtingueren representació a les circumscripcions electorals valencianes compten amb grups de dirigents que estan influïts amb una intensitat diversa per les tesis fusterianes i que les discussions i els conflictes interns que van afectar tots els principals partits implicaren directament els grups de dirigents que, en un sentit ampli, podríem qualificar de *fusterians*.

Val a dir, a més, que a les eleccions generals de 1977 hi ha a l'àmbit del valencià uns resultats electorals que van contradir la major part de les previsions. Així, contràriament al que s'esperava majoritàriament, el PSOE va ser el partit més votat, superant UCD; el PCE, com arreu d'Espanya, va quedar a molta distància del PSOE; les organitzacions polítiques d'esquerra (PSOE, PCE i PSP) van superar la dreta (UCD i AP), i els nacionalistes valencians (PSPV, socialista, i UDPV, democristiana) no van obtenir cap diputat.

La victòria de l'esquerra valenciana, i l'inici d'un procés constituent a Espanya, anirà acompanyada de la mobilització d'un bon nombre d'associacions cíviques emergents que van impulsar reivindicacions d'autonomia política i l'oficialitat del valencià; alhora que s'afavoria una dinàmica d'establiment de lligams de col·laboració i diàleg amb la resta del domini lingüístic i de suport sociopolític a les noves institucions valencianes que es va fer evident en els actes de València del Congrés de Cultura Catalana durant 1977, o a la constitució del Plenari de Parlamentaris del País Valencià (agost

de 1977), la massiva manifestació autonomista del 9 d'octubre de 1977 o la creació del Consell del País Valencià, govern preautonòmic (març de 1978).

Aquest impuls autonomista i per la recuperació del valencià que sembla comptar amb un consens ampli en els mesos posteriors a les eleccions de 1977, fou, però, un miratge i a començaments de 1978 el creixement d'un moviment *anticatalanista* que qüestionarà la unitat de la llengua catalana i propugnarà el secessionisme lingüístic valencià començarà a condicionar moltes de les actuacions dels partits i de les energies de la societat valenciana.

A les eleccions de 1977, únicament AP, aleshores un partit menor, bastant conservador i antiautonomista, va fonamentar part del seu programa electoral en l'*anticatalanisme*;⁶ fent-se ressò de les posicions polítiques que, des de l'inici de la transició, mantenien els responsables franquistes de la Diputació Provincial de València i de l'Ajuntament de València en contra dels intel·lectuals i els partits polítics democràtics acusant-los de *catalanistes*; incorporant-hi moltes de les tesis que des de l'aparició de *Nosaltres els valencians* havien elaborat els sectors conservadors valencians per contradir-ne els paradigmes.⁷

Des d'una perspectiva històrica, l'anticatalanisme valencià té tres fases bàsiques. Una primera que correspon amb el tardofranquisme i que en les eleccions de 1977 és defensat per AP. Una segona fase, que s'inicia immediatament després de 1977 i arriba a mitjan la dècada següent, en què el moviment s'estén socialment impulsat per UCD i conviu amb manifestacions

6. Uns dels primers articles *polítics* anticatalanistes correspon a Giner BOIRA, membre destacat d'AP, qui afirmava que «*el día 16 [primeres eleccions democràtiques, 1976] dejarás de ser valenciano, serás catalán*».

7. Des dels àmbits intel·lectuals conservadors hi ha una resposta crítica a les tesis de Futur, poc rigorosa en termes acadèmics, però profusament utilitzada per l'anticatalanisme posteriorment. ALMELA i VIVES (1965) tractarà de negar la catalanitat lingüística del valencià, afirmant que, en l'època islàmica, els musulmans haurien parlat una llengua llatina *mossàrab* que seria l'origen del valencià actual; mentre que OMBUENA (1971) també negarà la catalanitat del valencià dient que València és un país que mescla «*las sangres y los lenguajes*»; que no té data de naixement perquè existeix abans de la conquesta catalanoaragonesa i que el seu destí era ser *ciutat oberta*, un espai que no estava definit per una llengua determinada, sinó per la predisposició a acceptar influències externes. Una anàlisi crítica d'aquestes posicions a VICIANO (1995). L'origen *mossàrab* del valencià l'han defensat generalment els partidaris del secessionisme lingüístic (UBIETO 1975 o PEÑARROJA 1990) i s'ha demostrat sense fonaments per un gran nombre d'especialistes com ara BRAMON (1977), BURNS (1987) o FERRANDO (1989 i 1994). A més de la teoria *mossarabista*, el secessionisme lingüístic valencià ha fet referència, en ocasions, al fet que *la llengua la fa el poble* (o *la voluntat del poble*); amb la qual cosa no es negaria necessàriament una primitiva i medieval unitat lingüística del català i valencià, però sí que el català i el valencià siguen ara una mateixa llengua i, sobretot, que els valencians vulguen formar part de la comunitat lingüística catalana.

força violentes. I una tercera època, durant la segona meitat dels vuitanta i els noranta, en què el moviment es modera formalment i s'institucionalitza a través d'UV, i, en menor mesura, del PP, reduint les actituds més agressives.

L'*anticatalanisme* valencià té els seus orígens i explicació en la suma d'una sèrie de fenòmens que s'entrecreuen en el moment de la transició política; entre els que cal destacar: *a)* L'existència d'una mena de mala consciència entre sectors de la població valenciana que havien abandonat l'ús del valencià. *b)* L'existència d'una tradició de populisme regionalista valencià, especialment a la província de València, reticent respecte a Catalunya. *c)* L'estructuració d'un contradiscurs populista pels sectors conservadors valencians contra el nou nacionalisme valencià i el catalanisme fusterians que criticaven radicalment la funció *desnaturalitzadora* de la burgesia valenciana. *d)* La inseguretat de sectors de la burgesia i la petita burgesia valencianes davant la situació de crisi econòmica, coincidents amb la multiplicació de tensions socials i l'acceleració dels canvis polítics (Bello 1988). *e)* L'oportunisme personalista de sectors intel·lectuals valencians (Bruguera 1990). *f)* L'oportunisme polític d'UCD per acabar amb el predomini electoral socialista. *g)* La bel·ligerància anticatalanista de la premsa conservadora de la ciutat de València, escassament contestada per uns mitjans de comunicació progressistes bastants dèbils. *h)* La preocupació de sectors polítics estatistes per l'increment de les reivindicacions nacionalistes i autonomistes i, fins i tot, per l'hipotètic establiment d'una col·laboració política estable entre Catalunya i València dins d'Espanya.

Ideològicament, l'anticatalanisme no presenta un ideari uniforme i, de fet, constitueix en bona mesura un contradiscurs o sèrie de contradiscursos estructurats sobre un conjunt d'idees, generalment negatives, bastant simples, i amb un fort contingut emocional i irracional. En aquest sentit, el primer element del contradiscurs serà la negació de la catalanitat lingüística del valencià i, per tant, de la unitat de llengua catalana; per continuar rebutjant, igualment, qualsevol tipus de similitud entre València i Catalunya, paral·lelament a la consideració de l'existència d'un munt d'*amenaces externes* sobre la base de l'argumentació de l'existència d'un imperialisme català que pretenia apropiar-se de la cultura i la llengua valencianes, a l'exaltació de manera acrítica de les concepcions més tradicionals i subalternes del poble valencià.⁸ Com a moviment polític de caire populista comptà amb simpatitzants i activistes de tot l'espectre ideològic de la dreta i l'esquerra més tradicionals i de diferents sensibilitats nacionalistes, des de na-

8. La bibliografia sobre el tema és considerable; es pot consultar, a més dels ja citats, HERNÁNDEZ (1997) o REIG (1997).

cionalistes espanyols fins a minoritàries manifestacions de nacionalisme valencià anticatalanista; si bé hi predominaren notablement les posicions conservadores i el regionalisme no reivindicatiu, sovint amb comportaments antidemocràtics.

Així doncs, pocs mesos després de les eleccions de 1977; el problema de la identitat dels valencians i del valencià passà a ocupar una posició central en el debat polític col·lectiu i en les mobilitzacions socials. Iniciant-se, a més a més, durant 1978 i 1979, un seguit de crisis internes en els principals partits polítics valencians (UCD, PSPV-PSOE i PCE-PCPV) que afectaran les posicions de les diferents organitzacions pel que fa al conflicte lingüístic i nacionalitari, i al grau d'autonomia política de València dins d'Espanya. Aquests debats van concloure amb una transformació considerable de les elits internes dels partits, una vinculació subalterna de les elits polítiques valencianes respecte a les direccions estatals dels partits i un pacte estatutari que no tancà el conflicte *sobre* la identitat del valencià.

UCD, creada poc abans de les eleccions de 1977 amb grups de diferent cultura política i concepcions distants sobre la llengua i la identitat valenciana, serà el primer partit a conèixer tensions internes que van provocar, primerament, la pèrdua de la direcció política dels sectors més liberals i valencianistes i, finalment, la seua progressiva marginació i abandonament del partit. Com a conseqüència d'aquests canvis en la direcció, els sectors més conservadors van aconseguir controlar l'organització del partit i iniciaran, a finals de 1977, una estratègia de foment de l'anticatalanisme i el particularisme provincià per frenar el procés autonòmic i debilitar l'esquerra. D'aquesta manera, entre 1978 i 1981, els dirigents d'UCD van contribuir a radicalitzar i estendre el moviment anticatalanista, a fomentar el secessionisme lingüístic i a dificultar les iniciatives del govern preautonòmic; incorporant, finalment, a l'Estatut d'autonomia moltes de les seues percepcions sobre el conflicte identitari i la llengua del país.⁹

El PCE-PCPV va obtenir uns resultats electorals molt inferiors als previstos en les eleccions generals de 1977 i 1979. L'anàlisi dels resultats, els de-

9. La primera declaració anticatalanista d'UCD és de desembre de 1977 i va correspondre a Emilio Attard, secretari provincial d'UCD a València. Entre els líders d'UCD que tingueren major protagonisme en l'estructuració del moviment anticatalanista, destaquen Fernando Abril Martorell, vicepresident del Govern central amb d'UCD, que arribà a ser president de la UCD de la Regió Valenciana, i, sobretot, Manuel Broseta, una de les personalitats més importants de la transició valenciana: ben relacionat amb els sectors financers, de tradició democràtica i moderadament valencianista; el juny de 1978 escriu a *Las Provincias* l'article «Paella y Países Catalanes», el primer d'una sèrie de col·laboracions en què donà un cos ideològic a les idees anticatalanistes (BROSETA 1979).

bats sobre les estratègies futures i les diferents posicions sobre el problema nacional valencià van acabar fracturant aquest partit en dos sectors: d'un costat, els comunistes més *ortodoxos*, generalment més espanyolistes, que no qüestionaven l'organització centralitzada del PCE, tenen un major component obrer i immigrant, i eren poc favorables a la generalització de polítiques lingüístiques actives per recuperar el valencià. D'altra banda, els sectors *eurocomunistes*, més vinculats als àmbits intel·lectuals, amb fortes influències del valencianisme fusterià, que demanaven una vinculació autònoma del PCPV al PCE. Malgrat que en el primer congrés del PCE-PCPV (gener de 1979) vencen els sectors més valencianistes, els comunistes més tradicionals seguiran controlant bona part del poder intern, el sindicat CCOO i comptaran amb el suport de la direcció central del PCE. Tots plegats van dificultar la gestió de la direcció valenciana i finalment en van forçar la dimissió (setembre de 1980). Aquest partit va acabar sent dirigit pels sectors tradicionals, que negociaran l'Estatut d'autonomia i la Llei d'ús i ensenyament del valencià.

Una atenció més detinguda mereix el Partit Socialista, pels debats i tensions que va conèixer el socialisme valencià en els moments de la transició, perquè va integrar gran part dels quadres de les formacions nacionalistes valencianes anteriors a 1978 i per la llarga hegemonia electoral i de govern (1977-1995).

Els diferents partits socialistes valencians (PSOE-PV, PSP-PV, USPV i PSPV) es van unificar després de les eleccions de 1977, sota l'hegemonia de la federació valenciana del PSOE, i van donar lloc al PSPV-PSOE; una formació que fins 1979 no va assentar una direcció estable sobre la base d'una estreta vinculació a la direcció estatal i unes posicions polítiques autonomistes, moderadament valencianistes, socialdemòcrates i bastant desconfiades respecte als nacionalismes valencians. Beltrán (1997) destaca que la primera direcció socialista (1977-79), formalment més radical, assumí implícitament les tesis de Fuster (1962, 1976 i 1981) sobre la classe dirigent valenciana i la necessitat d'una esquerra que encapçalara l'autonomia i el redreçament nacional valencià, i va seguir una estratègia d'escassa col·laboració amb la dreta. En contra d'aquesta posició, van acabar imposant-se els arguments fonamentats en els treballs de Lluch (1976),¹⁰ que de-

10. Ernest Lluch va ser un important dirigent del PSPV i tingué un paper essencial en la integració del PSPV dins el PSOE. Les seues tesis, més rigoroses en termes històrics (SOLER 2001), afirmaven l'existència d'una burgesia estructurada al voltant del capitalisme financer, comercial i agrari, que havia nascut en el segle XIX i comptava amb un projecte i uns interessos definits; si bé no qüestionava la vinculació subordinada dins l'Estat i no tenia cap interès a impulsar un projecte nacionalista diferent de l'espanyolisme uniformista.

fensaven l'existència d'una classe dominant i dirigent activa, i insistien en el fet que aquesta burgesia podia radicalitzar-se cap a posicions conservadores a causa de la crisi econòmica i de la incertesa de les transformacions polítiques, arrossegant en el procés la major part de la nova burgesia industrial nascuda en les dues dècades anteriors. Conseqüentment, el procés per aconseguir l'autogovern havia de passar per arribar a acords amb la burgesia, tractant d'evitar-ne la deriva cap a posicions conservadores i antivalencianistes. El compromís amb la burgesia tradicional és l'estratègia que es va anar obrint pas a partir de 1979 dins la direcció del PSPV-PSOE, si bé després que la dreta valenciana s'haguera radicalitzat i haguera bloquejat l'accés a una autonomia àmplia i forta.

D'altra banda, pel que fa al debat nacionalitari valencià, la posició del PSPV-PSOE va ser complexa. Oscil·lant, almenys, entre tres posicions: una, la *nacionalista* i valencianista¹¹ defensada per la majoria dels membres de l'antic PSPV; una altra, minoritària, on hi ha bona part dels militants *històrics* del PSOE, amb uns valors i una visió de l'Estat lligats al nacionalisme espanyol de tradició republicana, i simpaties ocasionals pel regionalisme anticatalanista, i, finalment, una tercera, predominant al PSOE-PV i PSP que era moderadament valencianista i autonomista. Aquest debat es va concloure amb la marginació de les posicions espanyolistes més tradicionals i la conformació d'una direcció política del PSPV-PSOE dominada pels autonomistes i la integració de quadres de l'antic PSPV en llocs de responsabilitat de les institucions, però al marge de la direcció del partit (Bodoque 2000).

En aquest context d'instabilitat en els partits, conformació de les no-

11. Distingim entre *valencianisme* i *nacionalisme valencià*. Els *valencianisme* polític seria una manifestació ideològica més genèrica, que propugnaria un major grau d'autonomia o influència valenciana en els centres de decisió estatals o internacionals i una actuació política més decidida pel que fa als elements nacionalitaris com ara la recuperació de la llengua catalana o l'enfortiment del sentiment comunitari; però que no prioritzaria necessàriament el *fet nacional* com a element polític central ni consideraria necessàriament l'existència d'un subjecte col·lectiu nacional. El *nacionalisme valencià* prioritzaria el *fet nacional* com a element diferenciador del seu discurs i actuació política, afirmaria el caràcter plurinacional d'Espanya, l'existència d'un subjecte col·lectiu, el poble valencià, amb drets col·lectius gairebé naturals (capacitat d'autogovern i autodecisió) i establiria la necessitat de la *renacionalització* dels valencians (recuperació del valencià i la seua oficialitat prioritària o única) i la *nacionalització* de les iniciatives polítiques, reduint-hi les interferències estatals en l'autogovern. Seguim, així, la distinció conceptual entre nacionalisme basc i basquisme que fa JÁUREGUI (1996). És a dir, el nacionalisme valencià no seria més que una de les formes possibles de valencianisme polític i, en qualsevol cas, la defensa dels drets lingüístics i de la normalització del valencià no comporta necessàriament formar part del valencianisme polític i, menys encara, una militància nacionalista. Insistim en aquesta distinció perquè, en el debat públic valencià, aquests tres conceptes es confonen massa sovint.

ves elits polítiques i expansió del moviment anticatalanista, té lloc també l'enfrontament sobre la via valenciana a l'autonomia que va dividir els partits en dos blocs. D'una banda, UCD i AP, favorables a un procés lent (article 143 de la Constitució espanyola) i d'escassa autonomia política; i, de l'altra, el PSPV-PSOE i el PCE-PCPV, que eren favorables a un autogovern ampli, per la via de l'article 151 de la Constitució, i políticament significat amb la possibilitat de dissoldre el Parlament valencià autònomament. La fractura entre els dos blocs afectarà també els elements identitaris (fet valencià i llengua dels valencians) i les qüestions simbòliques (bandera o himne).¹²

Tot i que el govern preautonòmic dominat per l'esquerra va impulsar amb èxit durant 1978 l'adhesió dels ajuntaments valencians per promoure, mitjançant referèndum, l'accés a una autonomia àmplia i forta, com també ho va fer Andalusia, el govern central d'UCD no va convocar el referèndum valencià, que s'havia d'haver realitzat com l'andalús el febrer de 1980, i, de manera dubtosament legal (Aguiló 1982), va paraitzar el procés autonòmic valencià; mentrestant el conflicte social sobre la identitat valenciana arribava a nivells preocupants per l'increment d'agressions i accions violentes.¹³

El procés autonòmic valencià va quedar aturat fins a l'intent de colp d'Estat del 23 de febrer de 1981. Immediatament després d'aquest fet, els dos principals partits valencians (UCD i PSPV-PSOE) van reiniciar els contactes per aprovar un Estatut d'autonomia. Les negociacions, però, es fan en un moment dominat per l'emoció de l'intent colpista, pel debat sobre els *excessos* autonomistes i la necessitat de *racionalitzar* la construcció de l'Estat de les autonomies, que van afavorir el pacte autonòmic d'UCD i PSOE de juliol de 1981 i l'aprovació de la Llei orgànica d'harmonització del procés

12. UCD i AP defensaven que el nom de la comunitat autònoma havia de ser *Regió Valenciana* o *Regne de València*, que la *llengua valenciana* era diferent de la catalana, que la bandera del país havia d'incorporar una corona reial sobre fons blau (bandera de la ciutat de València), que l'himne oficial havia de ser el de l'Exposició Regional de 1909, que s'inicia amb l'estrofa «per a ofrenar noves glòries a Espanya, nostra regió sabé lluitar». El PSPV-PSOE, PCE-PCPV i els nacionalistes defensaven el nom de *País Valencià*; afirmaven, implícitament o explícitament, la catalanitat del valencià; propugnaven com a bandera oficial les quatre barres sense corona reial ni franja blava i amb l'emblema de la Generalitat al centre (una bandera similar a la d'Aragó o Catalunya), i genèricament proposaven com a himne *la Muixaranga* (música d'una dansa popular), sense cap lletra.

13. Entre 1979 i 1982, es multipliquen les agressions *anticatalanistes* contra propietats, llibreries, actes culturals i autoritats democràtiques d'esquerra o valencianistes. Ens van arribar a produir atemptats contra intel·lectuals com Joan Fuster (setembre de 1981). Paral·lelament, entre algunes minories del nacionalisme catalanista valencià va produir-se un procés de radicalització i es va passar a defensar la legitimitat de formes de lluita armada: puntualment alguns membres d'aquests grups es van incorporar a l'organització terrorista Terra Lliure i, fins i tot, hi va haver algun cas aïllat de col·laboració amb ETA.

autonòmic (ЛОHAPA) el mateix any. És a dir, la via valenciana a l'autonomia es desbloquejava en un context poc favorable a les autonomies fortes i amb uns partits valencians condicionats per les direccions estatals que volien solucionar els problemes autonòmics existents. Així, el 12 de juny els parlamentaris valencians aprovaven per unanimitat un acord consensuat pels representants del PSPV-PSOE, UCD i PCE-PCPV, i que en els aspectes més polèmics establí el següent: a) Nombre alt de competències, sense que el president de la Generalitat tinguera la facultat de dissolució del Parlament; b) El nom de la comunitat autònoma seria *País Valencià*; c) Els *idiomes* oficials serien el castellà i el valencià, i per llei s'establirien els territoris de predomini lingüístic de cada llengua; d) La bandera duria incorporada la corona reial sobre fons blau; e) Per llei de símbols s'oficialitzaria l'himne (acabà sent l'himne de l'Exposició Regional); i f) El sistema electoral dificultava considerablement l'entrada de formacions polítiques petites (nacionalistes i partits provincialistes) al Parlament valencià.

L'acord dels parlamentaris valencians va ser discutit pel Congrés dels Diputats al començament de 1982 i, quan s'havia de votar al ple de la cambra, la major part dels diputats d'UCD i AP en van votar en contra manifestant la seua oposició a la denominació de *País Valencià* i propugnant la de *Regne de València* com a alternativa. El projecte de llei no es va aprovar i van ser necessàries noves negociacions que van acabar oficialitzant el nom de *Comunitat Valenciana* o *Comunitat Autònoma Valenciana* i l'aprovació definitiva de l'Estatut, amb els vots en contra dels diputats comunistes.

Podem concloure, per tant, que, durant el procés autonòmic valencià, els sectors polítics conservadors, malgrat no ser majoritaris, van aconseguir una enorme capacitat d'influència per bloquejar les iniciatives polítiques gràcies a la pressió social anticatalanista, especialment aquelles relatives a la identitat col·lectiva dels valencians, el grau d'autogovern i les polítiques de recuperació lingüística. A més, en les qüestions simbòliques (himne i bandera) la dreta va fer prevaler les seues posicions, mentre que en les identitàries (nom i llengua) va aconseguir reduir-ne la intensitat, en substituir un nom de connotació forta (*País Valencià*) per un merament descriptiu (*Comunitat Valenciana*); fent possible alhora que s'utilitzara el confús concepte d'*idioma valencià* i s'hi evitara tota referència a la llengua catalana. Un fet que, al nostre entendre, li permeté erigir-se permanentment, davant sectors considerables de la societat valenciana, en la força defensora de tot l'*autènticament* valencià, en contra d'una esquerra i uns nacionalistes *catalanistes*. I això contribuirà també a dificultar les polítiques lingüístiques de promoció del valencià.

Així doncs, es fa evident que durant la transició política a la democrà-

cia i l'autonomia la societat valenciana va conèixer fractures polítiques de gran intensitat vinculades, en bona mesura, a la seua realitat plurilingüe i a l'existència d'un conflicte lingüístic secular. Hi haurà una fractura, general a la resta de l'Estat, entre dreta i esquerra, que té com a particularitat l'escassa força de les elits polítiques centristes dins dels partits i el predomini de posicions de dreta estricta en UCD. Més complexa, i només comparable a les d'algunes comunitats autònomes, és la fractura sobre la caracterització nacionalista dels valencians. Totes les forces d'àmbit estatal tenen un important component d'espanyolisme funcional o nacionalisme invisible (Billing 1995), que es manifesta amb més intensitat en les forces de dreta, on va acompanyat d'un fort component regionalista no reivindicatiu. Així mateix, les forces principals d'àmbit estatal manifesten un component regionalista moderadament autonomista, que en els casos del PCE-PCPV i el PSPV-PSOE conviu amb el valencianisme autonomista i individualitats nacionalistes. (Vegeu el Quadre 1.)

La identificació nacionalitària predominant en els partits valencians afectarà la concepció del País Valencià. Per a la dreta, llevat d'algunes individualitats d'UCD, Espanya era una nació única i València una regió espanyola. Bona part de l'esquerra acceptava que era una nació *històrica* de l'Estat espanyol, sense qüestionar necessàriament la concepció uninacional de l'Espanya actual. Només entre els nacionalistes valencians s'hi entén nítidament com una nació històrica i *actual*, mentre que, per a les formacions catalanistes, formaria part d'una la nació catalana plural.

Les posicions d'AP i UCD, com ja hem vist, en el debat autonòmic valencià van ser molt semblants i poc favorables a una autonomia àmplia. Mentre que el PCE-PCPV i el PSPV-PSOE van defensar la màxima autonomia possible i van tractar també, sense èxit, que fóra políticament forta, de manera semblant al nacionalisme valencià. Les minoritàries formacions catalanistes eren partidàries majoritàriament de l'autodeterminació i l'extrema dreta s'oposava a qualsevol mena de descentralització política.

Només insistirem en la fractura sobre la identitat del valencià per destacar que les forces que emfasitzaven la defensa de la identitat valenciana i propugnaven el secessionisme lingüístic eren partidàries de la preeminència del castellà en les relacions entre les dues llengües en contacte. L'esquerra proposava un equilibri lingüístic, molt tebi en el cas del PCE-PCPV d'aleshores; amb minories, importants en el cas socialista, favorables a un predomini moderat del valencià. Només els nacionalistes valencians i, més encara, les minories catalanistes eren clarament favorables al predomini social del valencià.

La concepció de la identitat del valencià, i la posició sobre la relació

jeràrquica que havia d'haver entre valencià i castellà, està vinculada també amb la fractura que afecta els objectius i els principis orientadors de les polítiques lingüístiques que havien d'impulsar les institucions valencianes. Pràcticament, tots els partits pretenen una valoració formal elevada del valencià; però només el PSPV-PSOE, els nacionalistes valencians, les formacions catalanistes i les minories del PCE o UCD defensen la necessitat de generalitzar la competència lingüística en valencià. Mentre que les polítiques actives per garantir-ne l'ús funcional només tenen una intensitat elevada en formacions extraparlamentàries i moderada en el PSPV-PSOE; i, finalment, només els nacionalistes són partidaris decidits d'actuacions polítiques intenses per aconseguir el predomini social real del valencià en el territori valencianoparlant. Així mateix, la voluntarietat del valencià era defensada per UCD, AP i també per part del PCE-PCPV. L'opció dominant entre els socialistes, part del PCE-PCPV i alguns nacionalistes valencians era impulsar actuacions de promoció lingüística amb una forta dosi de voluntarisme; mentre que les polítiques actives de discriminació positiva a favor del valencià eren propugnades en alguns sectors socialistes, la pràctica totalitat dels nacionalistes valencians i les formacions catalanistes. La idea de fer del valencià la llengua primera a tots els sectors socials del territori valencianoparlant¹⁴ pràcticament només va ser defensada per grups minoritaris; mentre que l'estructuració de les polítiques lingüístiques sobre una garantia real dels drets lingüístics gairebé no va ser plantejada en els debats polítics.

Si tenim en compte els debats que conegué la societat valenciana i bona part de les fractures que acabem d'esmentar, és evident que una de les particularitats del conflicte social i polític valencià, si més no durant la transició a la democràcia i l'autonomia, és que implica totes les dimensions de la política. Afecta, seguint la distinció de Beck (1997, 38) la política com a *Polity* o àmbits dels consensos essencials sobre les institucions bàsiques, les característiques d'una comunitat i les regles compartides per resoldre les diferències. Afecta la política com a *politics* o àmbits de la competència entre les ideologies per l'hegemonia social, del funcionament i les relacions entre les diverses institucions que actuen en un territori, de la cultura política o del sistema i la competència de partits, o del repartiment del poder. I afecta, finalment, la política com a *policy*, o àmbit dels programes polítics partidistes i de les polítiques d'actuació sectorial concreta que duen a ter-

14. Utilitzem el concepte *principi de llengua primera a tots els sectors socials* per referir-nos al criteri orientador que faça obligatòria la presència funcional a tots els àmbits socials, de manera semblant al que recull la Carta de la llengua francesa de Quebec o les recomanacions de la Commission des États Généraux sur la Situation et l'Avenir de la Langue Française au Québec (2001).

Quadre 1. FRACTURES DELS PARTITS VALENCIANS SOBRE LES POSICIONS POLÍTIQUES, IDENTITÀRIES I LINGÜÍSTIQUES (1975-1983)

Categoria	Partits polítics parlamentaris					Forces extraparlamentàries		
	PSPV-PSOE	UCD	PCE-CPV	AP	NV*	EDE**	FC***	
Implantació política	+++	+++	++	+	+	-	-	
Influència política	+++	++++	+	+	-	-	-	
<i>Ideologia (eix dreta-esquerra)</i>								
Dreta radical		+		+++			++++	
Dreta		++++		++	+			
Centredreta		++			+			
Centre		+			++			
Centreesquerra	+++		+		+++		+	
Esquerra	++		+++		++		++	
Esquerra radical	+		++		+		++++	
<i>Ideologia (identitat nacionalitària)</i>								
Nacionalisme espanyol explícit	+	++		+++			++++	
Espanyolisme funcional	++	++++	++	++++			++++	
Regionalisme no reivindicatiu		+++		+++		+		
Regionalisme autonomista	+	+	++	+				
Valencianisme autonomista	+++	+	++		+			
Nacionalisme valencià	+	+	+		+++		+	
Nacionalisme català							++++	
<i>Debat autònomic</i>								
Centralisme sense autonomia				+			++++	
Descentralització administrativa		+		+++				
Autonomia dèbil (poques competències)		+++		+				
Autonomia àmplia (moltes competències)	+++	+	+++		+			
Autonomia políticament forta	++	+	++		++++		++	
Autodeterminació i independència					+		++++	
<i>País Valencià/València</i>								

me els governs; com ara les polítiques lingüístiques. De fet, en el cas valencià, les fractures polítiques afecten tant el consens bàsic sobre la pròpia identitat (*Polity*), el funcionament institucional, els conflictes entre partits i els mecanismes per condicionar el sistema de partits (*politics*) i, finalment, estableix unes distàncies molt elevades pel que fa a les polítiques lingüístiques concretes de cada partit (*policy*); almenys durant el primer decenni de l'autonomia política.

4. L'INICI DE LES POLÍTIQUES LINGÜÍSTIQUES AUTONÒMIQUES. LA LLEI D'ÚS I ENSENYAMENT DEL VALENCIÀ

Les fractures polítiques valencianes van influir directament en les incipients polítiques lingüístiques dels tres governs preautonòmics. El primer govern preautonòmic (març de 1978- desembre de 1979), integrava tots els partits parlamentaris i estava dominat per l'esquerra autonomista i incorporava els sectors liberals d'UCD; va dur a terme el desplegament bàsic de la legislació estatal per introduir el valencià com a llengua d'ensenyament, va oficialitzar l'ús del valencià dins la reduïda Administració preautonòmica i va impulsar polítiques difuses de promoció dels usos socials del valencià.

El segon govern preautonòmic (desembre de 1979-agost de 1982) va estar format exclusivament per UCD i AP i, en matèria lingüística, defensà mesures anticatalanistes i tingué una actitud contrària a l'impuls de la promoció activa del valencià. Com a elements més destacats d'aquest govern cal assenyalar que promogué l'ús oficial i escolar de l'ortografia secessionista valenciana i, fins i tot, tingué una actitud bel·ligerant contra l'extensió del coneixement escolar del valencià.¹⁵ Finalment, hi hagué el curt període del tercer govern preautonòmic (agost/octubre de 1982-maig de 1983) en què la majoria del Consell torna a correspondre a l'esquerra i es recuperen polítiques actives d'ensenyament i promoció del valencià; convivint, però, amb les iniciatives dels membres més conservadors d'UCD que continuaren afavorint el secessionisme lingüístic i frenant les polítiques més actives de recuperació lingüística.

Així mateix, aquestes fractures tornaran a ser evidents quan, després de les primeres eleccions autonòmiques (1983), quan es constitueixen les Corts Valencianes i el primer govern autonòmic proposa l'aprovació de la Llei d'ús i ensenyament del valencià (LUEV).

15. Amparo Cabanes, consellera aleshores d'Educació del Consell del País Valencià, va declarar repetidament que als alumnes valencians els era més necessari i útil l'anglès que no el valencià.

La LUEV, que constituirà el marc legislatiu bàsic de les polítiques lingüístiques concretes dels governs valencians posteriorment, va ser impulsada pel Govern valencià socialista i discutida per un Parlament on aquest partit tenia majoria absoluta (PSPV-PSOE, 51 diputats; AP, 32, i PCE-PCPV, 6). Les posicions més favorables a una llei ambiciosa i favorable a la normalització del valencià van correspondre als socialistes en el govern, que tractaran, sense èxit, malgrat la disminució de la intensitat dels preceptes més exigents de la norma, d'aconseguir-ne l'aprovació per unanimitat. La LUEV impulsada pel PSPV pretenia, establint com a finalitat última de la LUEV l'equiparació efectiva del valencià amb el castellà, els objectius bàsics següents: *a)* Despenalitzar l'ús del valencià, en reconèixer-hi el dret al coneixement i l'ús en tots els àmbits públics i privats. *b)* Establir l'oficialitat del valencià a tot el territori valencià, amb independència de les zones de predomini lingüístic valencià o castellà. *c)* Posar les bases per a la promoció de l'ús del valencià a les diferents administracions: Generalitat, corporacions locals, estatal i judicial. *d)* Garantir l'obligatorietat de l'ensenyament *del valencià* a tot el territori de predomini lingüístic valencià, i estendre l'ensenyament a tots els centres de les zones castellanoparlants, respectant-hi la voluntarietat de l'accés a l'ensenyament. *e)* Aconseguir el coneixement de les dues llengües al final de l'escolarització obligatòria de tots els alumnes valencians. *f)* Fer possible l'ús de la toponímia valenciana de les localitats valencianoparlants. *g)* Establir les zones de predomini lingüístic valencià o castellà sobre la base dels territoris històrics de cada llengua, d'acord amb la frontera lingüística posterior a la divisió provincial de 1851.¹⁶

Davant d'aquesta proposta, que en termes generals coincideix amb la que va ser aprovada per les Corts Valencianes, hi havia les posicions dels dos partits de l'oposició, AP i PCE-PCPV, que hi proposaven modificacions notables i, en l'essencial, coincidents.

El PCE-PCPV qüestionava el projecte de llei en tres aspectes bàsics: *a)* Demanava una «*reestructuració total* [dels territoris de predomini lingüístic] ... *sobre la base de la realitat sociolingüística, i tot atenent no sols el caràcter històric, sinó els moviments immigratoris interns i externs*». *b)* Pel que fa

16. La LUEV és bàsicament una llei despenalitzadora de l'ús del valencià, que posa les bases per a polítiques actives de promoció i normalització lingüística; però que no fa cap referència a l'àmbit lingüístic del valencià i on els drets lingüístics dels valencianoparlants estan deficientment assegurats i garantits, ja que no generen plenament seguretat lingüística ni deures per part de les autoritats públiques en tots els casos (BRANCHADELL 2001). PITARCH (1984) va realitzar una crítica bastant contundent de la LUEV, sense considerar suficientment el context sociopolític valencià, i hi va destacar que els objectius de la llei eren més limitats i modestos que els d'altres lleis similars a Catalunya o el País Basc.

a l'ensenyament del valencià, entenia que «*la incorporació del valencià és obligatòria per als centres i voluntària per als alumnes*», insistint en el fet que la «*voluntat expressa dels pares [havia de ser] escrupolosament respectada*»; mentre que els professors no podrien ser obligats a aconseguir un nivell de competència lingüística en valencià i qualsevol política havia de fundar-se «*en criteris de voluntarietat i gradualitat*». c) Sobre l'ús funcional, era contrari a establir terminis perquè els funcionaris de la Generalitat tingueren competència lingüística i limitava la valencianització lingüística dels treballadors al servei de les administracions públiques i la possibilitat d'atendre en aquesta llengua els ciutadans al fet que existira «*personal suficient amb domini del valencià*», mantenint demandes genèriques per donar una «*consideració especial a la cultura valenciana*». Amb tot, el PCE-PCPV va acabar votant a favor de la LUEV.¹⁷

No obstant això, l'oposició més intensa va venir d'AP, i va posar de manifest les contradiccions aparents entre un discurs de defensa formal del valencià *autèntic* i unes propostes de reconeixement real d'aquesta llengua que la relegaven a una posició subalterna i gairebé marginal, sense qüestionar en cap moment el domini social del castellà. Les objeccions d'AP a la LUEV giraran al voltant de: a) La identitat de la llengua, demanant que la llei fóra «*sobre l'ús i l'ensenyament de l'idioma valencià*» i que en definir el valencià com a llengua pròpia s'hi fera constar que era llengua «*diferenciada*» i només «*una de les dos llengües pròpies*». b) Pel que fa al marc d'oficialitat, propugnava que a la zona castellanoparlant fóra «*predominant el sol ús del castellà*» i, per tant, havia de ser «*exceptuada de l'ensenyament i ús del valencià*»; limitant l'oficialitat del valencià al territori valencianoparlant («*territori en el qual predomina l'ús del valencià i del castellà*»), tot aclarint que per decret es determinaria el territori valencianoparlant en el qual predominara l'ús del valencià o del castellà segons que «*un cinquanta per cent [de la població] utilitze una mateixa llengua*», fet que comportava un reconeixement més limitat de drets lingüístics en el cas que al municipi valencianoparlant predominara l'ús del castellà. c) Limitava la valencianització lingüística dels treballadors al servei de les administracions públiques valencianes a l'àmbit del personal de la Generalitat, aclarint que només si les bases de la convocatòria per a un lloc de treball ho establien es podria «*exigir als candidats el compromís jurat d'adquirir coneixements suficients del valencià en el termini de dos anys*», i limitava l'ús del valencià en l'Administració de justícia al territori valencianoparlant de predomini lingüístic

17. Les posicions dels partits polítics es poden consultar en el *Butlletí Oficial de les Corts Valencianes*, núm. 16, 7-11-1983.

valencià. *d*) Restringia, així mateix, l'obligatorietat de l'ensenyament *del* valencià només als territoris valencianoparlants, però es podrien exceptuar els centres de la zona valencianoparlant amb predomini del castellà «*que ho solliciten*», i en qualsevol cas els plans d'ensenyament *del* valencià en els centres en què fóra obligatori haurien de tenir en compte que el coneixement del valencià és un dret i no un deure i que no es podia obligar a aprendre valencià als alumnes si els pares hi eren contraris. *e*) Defensava la doble denominació (castellana i valenciana) de la toponímia del territori valencianoparlant o, com a mínim la retolació bilingüe, fins i tot quan la denominació oficial només fóra en valencià.

Si no es tingueren en compte les fractures socials i polítiques manifestades durant la transició valenciana i les característiques pròpies del conflicte lingüístic valencià, podrien sorprendre aquestes posicions contràries als preceptes d'una llei que, si bé hi ha estat qualificada, un tant exageradament, com la culminació del valencianisme polític dels anys seixanta (Sanz i Nadal 1996), és discutible que, a més de despenalitzar l'ús del valencià, posar les bases per a l'extensió de l'ús oficial i la seua incorporació a l'ensenyament, fonament la possible recuperació dels usos funcionals del valencià en el voluntarisme de ciutadans i les obligacions genèriques de les administracions públiques, sense establir un sistema de drets lingüístics complet i sòlid, ni comprometa decididament el Govern valencià.

Cal destacar, així mateix, la coincidència en els criteris bàsics d'oposició a la llei d'AP i del PCE-PCPV. Els arguments utilitzats coincideixen bàsicament amb aquells que des de sectors conservadors o amb una concepció jeràrquicament desigual de les llengües d'Espanya tracten de deslegitimar el reconeixement dels drets dels parlants de les llengües minoritzades aduint, sense qüestionar la preeminència del castellà i el superior reconeixement i protecció legal dels drets dels ciutadans espanyols castellanoparlants, que els drets només són dels ciutadans individuals i no dels grups col·lectius, i sovint solen recórrer a preteses concepcions *liberals* per defensar una mena de *laissez-faire* antiintervencionista en matèria lingüística.

5. CARACTERÍSTIQUES DE LES POLÍTIQUES LINGÜÍSTIQUES DELS GOVERNS VALENCIANS

Aprovada la LUEV, l'aplicació i el desplegament reglamentari li va correspondre durant els primers dotze anys següents als equips governs del PSPV-PSOE, amb quatre etapes diferents. La primera, en situació de majoria absoluta (1983-87), en la qual es posen les bases de l'autonomia valenciana

i s'estableixen les línies essencials de les polítiques lingüístiques en un context polític en el qual els sectors conservadors valencians, caracteritzats com en els anys de la transició per les seues posicions de dreta estricta i bàsicament antivalencianista, obstaculitzaran les incipients polítiques lingüístiques acusant els socialistes tant de *catalanistes*, especialment en les comarques de la província de València, com de voler *imposar* el valencià en contra de la voluntat dels pares, sobretot a la ciutat de Castelló de la Plana i a l'àrea metropolitana d'Alacant.

La segona etapa de govern dels socialistes (1987-91) es durà a terme en minoria parlamentària i amb el suport puntual del CDS, UPV o EUPV (continuació del PCE-PCPV), el que va contribuir a aprofundir les dinàmiques de promoció lingüística del valencià tant a l'Administració autonòmica, els mitjans de comunicació o l'ensenyament; els sectors conservadors es van dividir entre el partit regionalista i anticatalanista Unió Valenciana (UV) i el Partit Popular (PP), l'antiga AP, que progressivament va anar moderant algunes de les seues propostes polítiques anteriors. La tercera etapa correspon als dos primers anys de la tercera legislatura autonòmica (1991-1993), en què el Partit Socialista recupera la majoria absoluta i du a terme polítiques continuïstes i de *gestió* en totes les àrees de govern, mentre que l'oposició està composta per un PP que continua moderant les seues propostes polítiques generals i en l'oposició a les polítiques lingüístiques socialistes, l'enfortiment d'UV que redueix la virulència del discurs anticatalanista i d'una EUPV que, des de finals dels anys vuitanta, defensava la necessitat de polítiques actives de promoció del valencià, contràriament al PCE-PCPV dels anys anteriors. Finalment, els dos darrers anys del govern socialista, que estaran caracteritzats pel creixement electoral del PP, els intents defensius del PSPV-PSOE per no perdre la iniciativa política, els intents de renovació interna i de reconstrucció d'un programa d'acció política que en l'àmbit de les polítiques lingüístiques semblava orientar-se cap a una major col·laboració amb la resta de l'àmbit lingüístic, o la intensificació de les polítiques de promoció social del valencià, que superara l'etapa de despenalització del valencià a fi d'estendre els nivells de competència lingüística.

En termes genèrics, la política lingüística socialista estigué definida per: a) L'assumpció, no explícita, de la unitat de la llengua catalana; b) La defensa formal i indefinida d'un equilibri lingüístic entre totes dues llengües (considerat, unes vegades, com a igualtat genèrica de drets lingüístics i, unes altres, com a convivència equilibrada i no conflictiva entre les dues comunitats lingüístiques), amb sectors significats que defensaven la preeminència social moderada del valencià en les comarques valencianoparlants; c) Polítiques lingüístiques que pretenien una valoració formal alta del

valencià, la generalització de la competència lingüística i accions per garantir l'ús funcional de llengua; tot això sobre la base d'importants dosis de voluntarisme general i la confiança en la voluntat activa i sense tensions socials de les autoritats públiques; d) Reconeixement implícit de l'existència d'un conflicte lingüístic entre el castellà i el valencià (desigualtat de drets i substitució lingüística) que havia de ser superat.

Per veure les característiques generals de les polítiques lingüístiques impulsades pels diferents governs valencians, a més de la contextualització política i de les línies essencials que han fonamentat les iniciatives de promoció del valencià, diferenciarem sis àmbits d'anàlisi bàsics referits a les iniciatives per augmentar la competència lingüística, l'ús del valencià en els àmbits públics, l'ús del valencià en els àmbits socials i econòmics, el prestigi social de la llengua, l'extensió social d'un model d'estàndard lingüístic valencià i les relacions amb la resta del domini lingüístic propi.

Per tal d'incrementar la *competència lingüística* mínima de la població i facilitar l'extensió de l'ús social del valencià, l'ensenyament va ser l'àmbit d'actuació prioritària dels governs socialistes. Amb aquest objectiu s'introduirà, en primer lloc, el valencià com a llengua d'ensenyament preceptiu en el currículum escolar dels alumnes d'ensenyaments obligatoris tant en el territori castellanoparlant com en el valencianoparlant sense fer-hi distincions; si bé en les zones castellanoparlants les possibilitats d'exempcions eren bastant superiors a les de les valencianoparlants i convertien l'assignatura de valencià en pràcticament voluntària, però present a tots els centres escolars.

Paral·lelament, en el territori valencianoparlant es potencia un doble (de fet, triple) sistema educatiu. Un sistema de *línies en valencià* o d'*immersió* lingüística en el qual teòricament tot l'ensenyament és en valencià excepte l'assignatura de llengua castellana o de llengües estrangeres, al qual s'accedeix d'acord amb la voluntat dels pares i, en ocasions, la inducció de l'Administració educativa, que aniran incrementant progressivament la seua presència en el sistema educatiu valencià, però sempre en una situació minoritària.¹⁸ Un model de predomini del castellà com a llengua vehicular amb la *introducció progressiva del valencià* com a llengua d'ensenyament, especialment en les assignatures de ciències socials i gairebé sempre dependent de la voluntat i competència lingüística del professorat: un model edu-

18. Al final dels governs socialistes estudiaven en valencià al voltant d'un 15 % dels alumnes de primària i un 7 % dels de secundària. Si bé la programació de l'extensió de les línies en valencià dels governs socialistes, que s'estenia fins a 1998 en el moment en què el PSPV abandona el Govern (1995), va ser respectada bàsicament pel govern de PP i UV després de 1999 s'observa una disminució del ritme de l'expansió de les línies en valencià.

catiu que funciona, en termes generals, en els centres d'ensenyament públic, amb variacions segons les zones geogràfiques; però que disminueix la intensitat d'aplicació entre els centres privats concertats i gairebé és inexistent en els centres privats no concertats. I, finalment, un *ensenyament exclusivament en castellà* amb l'assignatura de valencià en bona part dels centres privats, com acabem d'indicar.

Pel que fa al segon àmbit d'anàlisi, les polítiques lingüístiques per impulsar *l'ús del valencià en els àmbits públics*, caldria indicar d'antuvi que hi va haver tantes polítiques lingüístiques com administracions; constatant també que, a diferència de l'ensenyament, els articles de la LUEV orientats a promoure-hi l'ús de la llengua pràcticament no han estat desplegats reglamentàriament o han estat incomplerts.

L'Administració de la Generalitat i la de bona part dels municipis valencianoparlants van valencianitzar la retolació i nomenclatura de les unitats administratives; seguint en línies generals polítiques i usos lingüístics semblants als del Govern valencià. Així, la Generalitat va impulsar una moderada discriminació positiva per augmentar la competència lingüística dels funcionaris i treballadors públics de l'Administració autonòmica, mitjançant la valoració com a mèrit de la competència lingüística o l'impuls de cursos voluntaris de valencià per a funcionaris durant l'horari laboral. Paral·lelament va crear serveis lingüístics (gabinets de dinamització lingüística i unitats de promoció lingüística) que essencialment centraven el seu treball en la traducció de documents administratius, i va facilitar que les unitats administratives de contacte directe amb els ciutadans (informació, telèfons públics, etc.) atengueren en valencià.

Però, més enllà d'aquest marc genèric, la política lingüística dels governs socialistes va estar dominada per una interpretació poc desenvolupada o indefinida del concepte *equilibri lingüístic* pel que fa a les polítiques lingüístiques compensatòries que haurien d'haver fet possible avançar en una garantia efectiva i igualitària dels drets lingüístics de tots els ciutadans, i per una absència de reflexió aplicada sobre el concepte de *llengua pròpia* que poguera haver fonamentat l'establiment del valencià com a llengua vehicular de l'Administració autonòmica valenciana. L'impuls d'ús del valencià dins de les unitats administratives es va confiar al voluntarisme dels responsables polítics i els funcionaris més favorables a la normalització del valencià (una minoria dins del govern i l'Administració, en termes relatius), i no a la voluntat política del conjunt del Govern i l'Administració valenciana.

Les conseqüències d'aquestes concepcions sobre els pilars de les polítiques lingüístiques en l'Administració van comportar l'absència d'una voluntat col·lectiva definida i activa del Govern valencià en la promoció de

l'ús del valencià per part de l'Administració autonòmica i va acabar assentant i institucionalitzant usos lingüístics diglòssics i desiguals, depenent de les matèries i situacions comunicatives. Així, llevat de les direccions generals o unitats administratives on els responsables eren partidaris de polítiques més actives de promoció del valencià, el castellà va ser la llengua pròpia de treball de bona part de l'Administració i el Govern de la Generalitat; predominant en sectors horitzontals de l'Administració (secretaries generals, serveis de personal, gestió econòmica). Igualment, són excepcionals els casos en què el valencià, a més de ser un mèrit, és un requisit obligatori per ocupar llocs de treball públics o promoure's dins l'Administració: pràcticament no va passar mai d'una minoria testimonial dels llocs i caldria descomptar-hi les places dels tècnics dels serveis lingüístics.¹⁹ Sense que hagueren polítiques sectorials de promoció lingüística que diferenciaren àmbits d'actuació específics com ara la policia, el personal sanitari, els treballadors de serveis socials, etc.; àmbits on l'ús del valencià i també l'atenció dels ciutadans en aquesta llengua presentà greus deficiències.

En les administracions perifèriques de l'Estat i en l'Administració de justícia, les polítiques de promoció del valencià s'han limitat a afavorir cursos voluntaris per incrementar la competència lingüística dels funcionaris i a establir mecanismes, com ara traductors jurats, per garantir els drets dels ciutadans a usar el valencià davant els tribunals. Però les polítiques actives no van anar més enllà i l'ús del valencià en un àmbit com l'Administració de justícia va ser escàs i el dels ciutadans davant els tribunals quasi anecdòtic.

En l'àmbit de la toponímia, l'actuació dels governs socialistes va ser relativament passiva. La LUEV atribuïa a la Generalitat determinar, d'acord amb la legislació establerta, la toponímia menor i la major, excepte els noms de carrer dels municipis. Això no obstant, en la pràctica, la Generalitat no va valencianitzar el nom oficial dels municipis i va deixar que foren els ajuntaments de l'àrea valencianoparlant els que decidiren si oficialitzaven una denominació valenciana, bilingüe o mantenien la *castellana*.²⁰ Això

19. Informes sindicals de 2001 assenyalen que el requisit lingüístic només és demanat en un 1 % de les places de funcionaris de la Generalitat Valenciana, un 2 % comptant també els tècnics dels serveis lingüístics. Les xifres no degueren ser molt més elevades durant el Govern socialista.

20. Contràriament al que van fer altres comunitats autònomes, el Govern valencià va entendre, pensem que erròniament, que valencianitzar el nom oficial d'una localitat (per exemple, escriure *Picanya* en lloc de la forma castellanitzada de *Picaña*) era igual a canviar de nom al municipi (com ara, passar de dir-se *Vilanova de Castelló* a anomenar-se *Castelló de la Ribera*). El canvi de nom correspon, per la Llei de bases de règim local, als plens dels municipis per majoria qualificada; però la valencianització del nom és una competència de la Generalitat.

va fer dependre la valencianització del noms dels municipis de la relació de forces polítiques dins de cada ajuntament i ha donat lloc a un procés llarg i complex de valencianització de la toponímia, segons el qual, dels 229 municipis valencianoparlants que tenien castellanitzat el nom el 1975, durant el període d'hegemonia política socialista 110 (48,03 %) va oficialitzar exclusivament la versió valenciana del nom i 27 municipis (11,79 %) establiren una denominació oficial bilingüe o parcialment valencianitzada; mantenint la resta (41,18 %) una única denominació castellana.

Respecte a les polítiques de foment de l'*ús del valencià en els àmbits socials i econòmics*, cal fer notar en primer lloc que, pel que fa als mitjans de comunicació, els governs socialistes van seguir una política de moderada discriminació positiva del valencià, bàsicament a través de subvencions i publicitat institucional a mitjans de comunicació (ràdio i premsa escrita) que feien servir el valencià. Això no obstant, a penes es va modificar l'aclaparador predomini del castellà en la ràdio i la premsa privada valenciana, que se sumava a la considerable presència de la premsa escrita en castellà d'àmbit estatal i a la superior influència de la ràdio i la televisió en llengua castellana; ja que tota la programació de les televisions d'àmbit estatal públiques o privades (excepció feta dels informatius valencians de TVE-1) era, i continua sent, exclusivament en castellà i la pràctica totalitat de la programació de les ràdios estatals o valencianes també utilitzava i utilitza aquesta llengua.

Amb l'objectiu de compensar el notable predomini dels mitjans de comunicació en castellà, el Govern valencià va promoure la creació d'una ràdio i televisió públiques valencianes, que havien de contribuir també a impulsar un sector audiovisual valencià que tinguera la llengua catalana com a instrument de treball principal. La Ràdio Televisió Valenciana (RTVV) va començar a emetre l'octubre de 1988. Ràdio 9 va fer les seues emissions amb el valencià com a llengua vehicular de totes les emissions i va aconseguir, en un primer moment, una audiència minoritària però creixent. No obstant això, els canvis en la direcció i la inestabilitat de la programació comportà una pèrdua relativa de qualitat i la no consolidació d'una audiència estable.

Amb tot, l'eix central del projecte de RTVV va ser la televisió valenciana, Canal 9, que va optar des d'un primer moment per un model diglòssic d'ús del valencià. Així, el valencià hi va ser la llengua vehicular dels informatius, la programació infantil, els concursos i programes d'entreteniment de producció pròpia; però el castellà serà la llengua de les pel·lícules, les sèries de televisió, els programes d'entreteniment fets en col·laboració amb altres televisions autonòmiques i la majoria dels anuncis televisius. En teoria, segons els responsables de Canal 9, la programació en valencià ocupa-

va més de dues terceres parts del temps d'emissió; però, en termes reals, aquesta llengua reduïa la presència al 50 %, ja que molts programes (especialment els de debat) que tenien el valencià com a llengua vehicular dels locutors, funcionalment la llengua utilitzada era el castellà. I, a més, el castellà dominava entre els programes per a adults i els de màxima audiència.

Les polítiques públiques per afavorir l'ús de la llengua a tots els àmbits socials (associacions civils, sindicats, partits polítics, esglésies, organitzacions empresarials, activitats culturals, fets esportius, activitats festives, etc.) s'han basat en l'impuls del voluntarisme actiu dels ciutadans a través de campanyes genèriques de promoció lingüística, escassament sectorialitzades, l'impuls de cursos de valencià per a adults i en polítiques de discriminació positiva difusa a través d'ajudes i subvencions per afavorir-hi l'ús de la llengua. Les activitats promogudes directament per la Generalitat, com ara campionats esportius, actes culturals, congressos, etc., tampoc no han tingut el valencià com a llengua vehicular en moltes de les iniciatives. La repercussió de les iniciatives fou desigual, en funció de consciència i lleialtat lingüístiques dels membres de les associacions, i, en termes generals, la implicació de les principals organitzacions socials (sindicats, grups empresarials i esglésies) ha estat més aviat escassa i en alguns casos superficial; si bé es pot considerar que les polítiques dels governs socialistes en aquest àmbit, tot i desiguals, poden haver contribuït a enfortir el voluntarisme preexistent en les associacions més favorables a l'extensió de l'ús social del valencià.

En els àmbits econòmics, les polítiques lingüístiques van ser molt modestes i van consistir en campanyes genèriques, com ara *Visquem en valencià*, per impulsar l'ús del valencià, sobretot en comerços; afavorint acords amb empreses per incrementar la competència lingüística dels treballadors, o donant ajudes i subvencions a la valencianització del nom d'empreses i la seua retolació externa. Les iniciatives en aquesta matèria també han estat bàsicament voluntaristes i han volgut facilitar l'ús del valencià, especialment, en l'àmbit comercial. Pel que fa a l'etiquetatge dels productes, no va haver-n'hi una política definida d'impuls i hi ha estat en funció de la voluntat de les empreses, amb xifres de presència del valencià pràcticament testimonials (al voltant de l'u per cent). D'altra banda, l'escassa atenció de RTTV pel sector audiovisual valencià i l'ús del castellà en la major part de les sèries, pel·lícules i anuncis de la televisió valenciana també s'ha correspost amb la falta de polítiques públiques per impulsar la presència del valencià en l'àmbit de la difusió cinematogràfica en sales privades o públiques de cinema o en el sector del vídeo. Només ocasionalment, i quan es tractava de produccions originàries del domini lingüístic i rodades en llengua catalana, s'hi han difós pel·lícules en valencià.

Cal destacar-hi, finalment, que, en els governs socialistes, no hi va existir, en termes pràctics, cap reflexió suficientment important que tractara de fonamentar estratègies per garantir adequadament els drets lingüístics dels consumidors en centres comercials, i menys encara propostes per afavorir la presència del valencià en les indústries de difusió cinematogràfiques o per impulsar l'ús del valencià com a llengua pròpia de les empreses en el territori valencianoparlant.

Respecte a l'elevació del *prestigi social de la llengua*, sembla raonable mantenir que la consideració social del valencià va millorar amb l'oficialitat, l'accés als centres d'ensenyament i la universitat, la televisió valenciana, l'extensió d'una certa indústria editorial en valencià i el seu ús en contextos formals i institucionals elevats. Ara bé, l'increment del prestigi de la llengua no ha de ser entesa necessàriament com a inductora d'un ús normal i generalitzat; primer perquè, en partir d'un nivell bastant baix pel que fa a la consideració social del valencià, els increments en el prestigi no comporten la superació de l'estadi de llengua subalterna i, segon, perquè s'hi van mantenir actituds diglòssiques en l'ús públic del valencià per part del Govern valencià i l'Administració de la Generalitat. Així, com ja hem afirmat adés, l'ús del valencià durant els governs socialistes no va estar en funció de la voluntat i de l'acció conjunta del Govern, sinó que va dependre de la voluntat individual de cada autoritat pública, de la matèria (el valencià apareixia com la llengua *políticament exigible* per parlar de cultura o educació; però es tendia a reduir o eliminar-ne l'exigència i a utilitzar el castellà quan es tractava d'altres qüestions) i del context de les activitats públiques (el valencià era *recomanable* en discursos formals de celebracions com el *Dia de la Comunitat* o en determinades zones valencianoparlants, però sovint era substituït pel castellà en zones amb major presència d'immigrants, en els debats principals de política general, declaracions o en celebracions *estamentals* com el *Dia de la Constitució* o el de la *Hispanitat*); i precisament aquesta actitud, malgrat la introducció del valencià en àmbits formals elevats, reforçava comportaments diglòssics i contribuïa a mantenir els prejudicis socials negatius sobre la inferioritat del valencià per expressar idees o debatre sobre temes que no estigueren vinculats directament amb actuacions polítiques considerades de caràcter més *afectiu* i *identitari*, com ara l'educació i la cultura.

Pel que fa a la *difusió d'un estàndard lingüístic* i el conflicte *sobre* la identitat del valencià, el Govern valencià tractarà de promoure una política que reduïra les tensions identitàries sobre la llengua, partint del reconeixement implícit de la unitat de la llengua catalana i, pel que fa a l'ensenyament i l'ús administratiu, seguirà les formes ortogràfiques i morfològiques generalment

difoses en les empreses editorials en valencià, els escriptors o les universitats valencianes, que es corresponien amb una adaptació actualitzada de les *Normes de Castelló* de 1932.²¹ En la Ràdio Televisió Valenciana, però, es proposa un model d'estàndard oral, i escrit, amb una major presència de les variants dialectals lèxiques i morfològiques valencianes, i el rebuig puntual de l'ús de formes lèxiques qualificades d'arcaiques o *excessivament* catalanes.

Així mateix, durant els últims anys de govern socialista, des de la Direcció General de Política Lingüística s'impulsarà l'edició de gramàtiques, criteris d'usos lingüístics en l'Administració i diccionaris valencians, que haurien de servir per consolidar l'estàndard valencià impulsat pel Govern valencià fins aleshores i dificultar-ne la substitució en cas que altres forces polítiques guanyaren la Generalitat.

Finalment, les *relacions amb la resta del domini lingüístic* impulsades pels governs socialistes van ser escasses, sovint indirectes, poc sistemàtiques i pràcticament sempre generadores d'acusacions de catalanisme per uns partits i mitjans de comunicació conservadors que s'oposaven sistemàticament a qualsevol acostament o diàleg entre el Govern valencià i els de les altres comunitats del domini lingüístic compartit. Unes acusacions que els governs socialistes no va saber mai contrarestar i que, sens dubte, van contribuir al fet que la col·laboració amb la resta del domini lingüístic no fóra més estable en àmbits com l'ensenyament, el foment de les indústries de la llengua (teatre, llibre, cinema, televisió, etc.), la coordinació de la presència i el reconeixement del valencià en àmbits internacionals o l'intercanvi sistemàtic d'experiències de normalització lingüística.

No obstant això, hi hagué una mínima relació i cooperació, especialment en els últims anys de govern socialista, centrada en aspectes relacionats amb l'homologació dels títols de coneixement de valencià i de coneixement de català (1994), la coordinació de les institucions amb capacitat legal de reconèixer la competència lingüística a cada comunitat de l'àmbit lingüístic (Junta Qualificadora de Coneixements de Valencià, Junta Permanent de Català de Catalunya, Junta Avaluadora de Català de Balears), l'articulació de mecanismes de col·laboració en l'establiment de models comuns de terminologia i documentació administratives, la integració en el Patronat Ramon Llull, la col·laboració en l'edició de l'obra completa de Miquel de Batllori, o els contactes puntuals per impulsar intercanvis d'exposicions o d'obres teatrals. Iniciatives necessàries, però insuficients per crear

21. Les *Normes de Castelló* del 1932 van ser una adaptació valenciana, bàsicament ortogràfica i morfològica, de la normativització de la llengua catalana feta per Pompeu Fabra a començaments del segle XX (PÉREZ MORAGON 1982).

un àmbit de relació estable i impulsar un mercat lingüístic del conjunt del domini lingüístic.²²

A l'hora de fer una valoració general, es pot mantenir que les polítiques lingüístiques socialistes pareixen haver aconseguit, en part, el seus objectius essencials: garantir una competència lingüística mínima (comprensió passiva) del valencià per part de la major part de la població valenciana, frenar alguns processos de substitució lingüística (abandonament de la transmissió generacional), incrementar moderadament el prestigi social de la llengua minoritzada o promoure genèricament l'ús funcional del valencià. Així mateix, durant els governs socialistes s'ha apaivagat relativament el conflicte sobre la identitat del valencià i s'ha tractat d'evitar evidenciar l'existència d'un conflicte lingüístic entre castellà i valencià per tal d'aconseguir consensos mínims en la societat valenciana a favor de la promoció del valencià. Tot això, sense arribar a establir de manera clara ni una definició del concepte *equilibri lingüístic* ni a establir una estratègia sòlida per aconseguir, a mitjan termini, una garantia efectiva dels drets lingüístics dels valencianoparlants i l'ús normal del valencià a tots els àmbits de la vida social, política, econòmica o institucional. Hernández Dobon (2000) destaca que els estudis sociolingüístics de la primera meitat dels noranta evidencien que s'havia produït una considerable extensió de la competència lingüística en la població valenciana i un augment de la consideració social del valencià; encara que l'increment dels usos funcionals tindria més limitacions. En línies generals, a més, es podria considerar que els objectius prioritaris de la política lingüística dels socialistes valencians durant la dècada dels vuitanta s'havien aconseguit a grans trets una dècada després i que, des d'una visió gradualista de les polítiques lingüístiques, cap a 1993 s'havien produït canvis sociolingüístics i polítics (disminució de la virulència anticaltanista, reforçament de les posicions valencianistes en EUPV, moderació i increment de la presència política del nacionalisme valencià a l'àmbit municipal, reflexions socialistes més ambicioses en matèria lingüística)²³ que

22. Amb tot, la dèbil integració del mercat lingüístic en llengua catalana no ha de ser atribuïda a la falta d'institucionalització de les relacions entre els governs de València i Catalunya. Els problemes són importants i no necessàriament vinculats a les relacions institucionals. Des de la competència editorial que tendeix a tancar els mercats *propis* o la dependència de les editorials d'unes lectures escolars amb un baix nivell d'acceptació de les formes lingüístiques no coincidents amb els models estrictes de l'estàndard ensenyat a l'escola, als circuits teatrals relativament limitats i protegits als àmbits autonòmics respectius; per no fer esment dels models lingüístics restrictius a la diversitat dialectal de les televisions públiques valenciana i catalana o a l'accentuat localisme dels cercles intel·lectuals.

23. Una anàlisi de les resolucions del congrés del PSPV-PSOE de 1994 pot fer-nos pensar

haurien permès passar d'una política basada en l'ensenyament i l'augment de la competència lingüística, a una altra que tinguera l'eix central en l'extensió de l'ús funcional i la garantia efectiva dels drets lingüístics dels valencianoparlants, i que utilitzara polítiques actives de discriminació positiva i compensatòria a favor del valencià.

Per contra, els deu anys de política lingüística pública sobre la base de la LUEV van coincidir amb el final de l'hegemonia del PSPV-PSOE i l'inici d'un període dominat políticament pel PP. Entre 1993 i 1995, les victòries electorals del PP se succeeixen; i immediatament després el PP guanya les eleccions autonòmiques (1995) i passa a fer-se càrrec del Govern valencià, primer (1995-1999) en coalició amb UV, i des de 1999, governant en solitari i amb majoria absoluta. L'accés del PP, i UV, al Govern de la Generalitat va tenir conseqüències directes sobre la política lingüística de la principal institució pública valenciana i una forta influència en les polítiques de la resta d'institucions (diputacions provincials, Administració perifèrica de l'Estat, principals ajuntaments) també governades pel PP. A més, el PP ha governat la Generalitat, si més no fins a finals de 2000, en un context caracteritzat per la debilitat de la resta de forces polítiques. Perquè, primer, els partits d'esquerra (PSPV-PSOE i EUPV) patiran pèrdua de vots, crisi de liderat i dificultats per definir un programa polític actualitzat; segon, el nacionalisme valencià s'estancarà en un discret nivell d'influència municipal sense ser capaç de renovar-se internament i créixer electoralment de manera significativa, quedant fora del Parlament autonòmic; i, tercer, el regionalisme anticatalanista d'UV perdrà influència social, política i electoral, i deixarà de formar part del Parlament després de les eleccions autonòmiques de 1999.

Quan el PP i UV formen govern, a l'estiu de 1995, les primeres mesures del PP aniran dirigides a diluir la preocupació existent entre els sectors socials més compromesos amb la promoció del valencià sobre el futur que seguirien les polítiques lingüístiques de l'etapa socialista i la possible acceptació pel Govern valencià de la normativa secessionista del valencià que propugnava UV. El PP, que durant la primera meitat dels noranta havia moderat les seues posicions polítiques més conservadores, va tractar de superar aquestes reticències allunyant UV de tota responsabilitat directa sobre qüestions lingüístiques i afirmant una línia de continuïtat amb les polítiques lingüístiques anteriors: obligatorietat de l'ensenyament del valencià, increment del prestigi social del valencià, promoció genèrica de l'ús funcional i, des de 1997, superació del conflicte sobre la identitat del valencià;

que aquest partit estava reflexionant sobre com reorientar les seues polítiques lingüístiques cap a dinàmiques més actives de promoció del valencià.

negant l'existència d'un conflicte lingüístic entre castellà i valencià. Ara bé, en cap moment, ni tan sols teòricament, es considera la necessitat de *normalitzar* l'ús funcional del valencià ni aconseguir un *equilibri lingüístic* entre les dues llengües del país ni garantir efectivament els drets lingüístics, ja que el PP estima que el valencià ja era usat de manera *normal* i sense problemes pels ciutadans i, conseqüentment, no calia introduir elements de tensió social en aquesta situació de *normalitat* en la convivència lingüística.

Així doncs, pel que fa a l'àmbit de les polítiques per incrementar la *competència lingüística*, els governs del PP no qüestionaren l'objectiu socialista de garantir que la pràctica totalitat de la població escolar valenciana adquirira un mínim nivell de competència lingüística i acceptarà que el valencià siga bàsicament llengua d'ensenyament obligatori tant en el territori castellanoparlant com en el valencianoparlant; es distanciava així de les posicions de voluntarietat que AP havia mantingut fins al final de la dècada dels vuitanta. No obstant això, en els darrers anys, s'observa un increment de les exempcions de l'assignatura de valencià, especialment en les zones castellanoparlants.

Paral·lelament, en el territori valencianoparlant es manté el triple sistema educatiu pel que fa a l'ensenyament en valencià. El PP no va alterar l'extensió de les línies en valencià prevista pel Govern socialista fins a 1998 i aquest sistema va continuar expandint-se dins l'ensenyament públic; el curs 2000-2001 s'hi arriben a incorporar el 28,11 % de l'alumnat de primària i al 9,47 % de secundària. Amb tot, des de 1999 s'ha produït una reducció en el procés d'expansió de les línies en valencià, en part per les limitacions pròpies d'aquest model que necessita el compromís actiu i voluntarista dels pares, el professorat i l'impuls decidit de l'Administració, i en part perquè el Govern valencià no afavoreix activament el voluntarisme dels actors que fan possible l'extensió de les línies en valencià i fins i tot ha apuntat en alguns moments mesures que fan dubtar de la seua voluntat d'increment d'aquest model educatiu, com ara la possible exempció de l'exigència de *requisit lingüístic* (coneixements mínims de valencià) al professorat valencià o la major permissivitat de la inspecció educativa al fet que hi haja professors en línia en valencià que facen les classes íntegrament en castellà. D'altra banda, el model d'incorporació progressiva de l'ensenyament en valencià segons el projecte de centre s'ha vist afectat per les modificacions introduïdes en la política educativa i la potenciació per part del govern popular dels centres privats, generalment menys favorables a l'ensenyament *en* valencià i més castellanitzats en el seu funcionament quotidià.

En l'àmbit de la promoció de l'ús *del valencià en les institucions públiques*, l'arribada del PP al Govern valencià no ha alterat la retolació externa

i la nomenclatura de les unitats administratives, majoritàriament en valencià; tampoc no s'han modificat les polítiques de moderada discriminació positiva per augmentar la competència lingüística dels treballadors públics; si bé, s'ha castellanitzat bona part de la nomenclatura administrativa en impresos administratius i s'han relaxat els nivells d'exigència per mesurar la competència lingüística dels funcionaris per part dels organismes públics oficials (Junta Qualificadora de Coneixements de València). D'altra banda, també hi ha hagut un fre a la creació de serveis lingüístics interns i les funcions d'aquestes unitats administratives s'han limitat exclusivament a la traducció de documents al valencià sense més incidència en la promoció activa del valencià en els àmbits administratius i d'actuació pública de les conselleries; mentre que l'ús del castellà com a llengua instrumental de treball de les administracions públiques s'ha estès de manera pràcticament generalitzada, tot i respectar formalment els drets dels ciutadans a ser atesos en qualsevol de les dues llengües oficials.

En les administracions perifèriques de l'Estat i l'Administració de justícia, els processos de promoció del valencià s'han limitat a continuar afavorint cursos per incrementar la competència lingüística dels funcionaris, la retolació en les dues llengües oficials de la comunitat autònoma valenciana i a mantenir els mecanismes per garantir els drets genèrics dels ciutadans a usar el valencià.

Pel que fa a la toponímia, no hi ha hagut canvis en els mecanismes per valencianitzar el nom dels ajuntaments, entesos encara com a canvi de nom oficial; però es pot suggerir que l'hegemonia política conservadora al conjunt de la societat valenciana ha comportar un menor ritme en la valencianització dels noms dels municipis valencianoparlants i fins i tot la recastellanització de l'ús o del nom oficial de llocs com *València* (Valencia) o *Castelló de la Ribera* (Villanueva de Castellón). Amb tot, des de 1996, 17 municipis han valencianitzat el nom i un n'ha adoptat la forma bilingüe; de manera que, el 2001, el 55,46 % dels municipis valencianoparlants que tenien el nom castellanitzat han oficialitzat el nom exclusivament en valencià i el 12,23 % tenen denominació bilingüe o parcialment valencianitzada i el 32,31 % mantenen el nom amb la forma castellana exclusivament.

En l'àmbit de l'extensió de l'ús funcional del valencià en les activitats socials i econòmiques cal dir que, pel que fa als mitjans de comunicació, els governs populars han eliminat les polítiques d'ajut moderat i singularitzat als mitjans de comunicació exclusivament en valencià, mentre que s'ha donat suport preferent a part de la premsa, ràdio i televisió valenciana en castellà, llengua que ha seguit reforçat les seues posicions dominants en els mitjans de comunicació valencians. A més, la ràdio pública de la Generali-

tat, Ràdio 9, ha assentat la seua programació sobre música comercial espanyola i anglosaxona per a joves, i sobre informatius generalistes i informació festiva; les audiències són desiguals i, en general, minoritàries. La televisió pública valenciana, Canal 9, ha mantingut el seu model diglòssic d'ús del valencià, amb una pèrdua de qualitat considerable pel que fa als programes emesos i a l'estàndard lingüístic utilitzat. El valencià, a més, ha reduït la presència i només és la llengua vehicular dels informatius, d'alguns programes d'entreteniment, dels esports i dels programes infantils; mentre que el castellà és la llengua de les pel·lícules, sèries de televisió, concursos, reportatges, entrevistes i comentaristes de la major part dels programes d'entreteniment i també és present als d'esport. La programació en valencià s'ha reduït, de fet, fins al voltant del 33 % del temps d'emissió i, excepció feta de la retransmissió dels partits de futbol, pràcticament ha desaparegut dels horaris de màxima audiència. Paral·lelament, s'ha creat un segon canal de televisió valenciana (Punt 2), que té una programació poc dinàmica i utilitza el valencià com a llengua vehicular general, però que té tendència a usar les dues llengües, amb predomini del castellà, en bon nombre d'entrevistes i reportatges. Aquest segon canal de televisió és minoritari, amb xifres que no han superat el 5 % de l'audiència, mentre que Canal 9 manté una audiència situada al voltant del 17 %.

Les polítiques públiques per afavorir l'ús de la llengua a tots els àmbits socials han continuat fonamentant-se bàsicament en les campanyes genèriques de promoció lingüística, no sectorialitzades, i en polítiques de discriminació positiva difusa a través d'ajudes i subvencions, amb reduccions dels recursos econòmics en termes relatius, mantenint el seu impacte desigual. Cal assenyalar, així mateix, una major castellanització de les activitats impulsades directament pel Govern valencià (campionats esportius, activitats culturals, congressos d'associacions, etc.).

En els sectors econòmics, les polítiques lingüístiques de l'època popular han estat més modestes. No hi ha hagut campanyes genèriques per impulsar l'ús del valencià i s'han reduït les iniciatives en els establiments comercials; si bé s'han mantingut les ajudes i subvencions a la valencianització del nom d'empreses i de la retolació externa. Respecte a l'etiquetatge dels productes, s'ha continuat sense una política definida d'impuls per part de la Generalitat i, de fet, l'etiquetatge de productes en valencià sembla estancat a voltant de l'1 %. Mentre que pel que fa a la indústria audiovisual, més complexa a finals dels noranta que una dècada abans, l'atenció de la Generalitat per afavorir-ne l'ús del valencià ha estat pràcticament nul·la en tots els aspectes: doblatge, publicitat, difusió cinematogràfica, vídeos, DVD, programes informàtics o internet; amb algunes excepcions com la creació

del programa informàtic *Salt* de traducció del castellà al valencià per part del Govern valencià.

En referir-nos al *prestigi social del valencià*, es pot mantenir que amb els governs populars s'han reforçat notablement les distorsions diglòssiques que ja eren presents durant el període de govern socialista i la recuperació del prestigi social del valencià s'hi ha ressentit. Els usos públics del valencià per les autoritats del Govern valencià s'han reduït notablement, i gairebé es limiten a discursos molt ocasionals i a algunes activitats o declaracions polítiques relacionades amb la *cultura valenciana*. S'hi manté, però, un discurs oficial formal de defensa i respecte pel valencià, que contribueix a reforçar la diglòssia social en l'ús de les llengües; on al valencià sembla correspondre-li un àmbit sentimental, tradicional i de manifestacions de la cultura *pròpia*; mentre que el castellà seria la llengua preferent a l'àmbit públic, i se li atorga, de fet, una categoria de llengua que uneix amb la resta d'Espanya i del món, i la més adequada per ser usada en els àmbits elevats.

D'altra banda, pel que fa a la *difusió d'un estàndard lingüístic*, els governs populars han comportat la incorporació de la normativa gramatical secessionista del valencià a aquella part de l'Administració valenciana que ha estat gestionada per membres d'uv, o provinents d'uv i incorporats al pp; mentre que, paral·lelament, en l'ensenyament i en part de l'Administració s'ha potenciat un model d'estàndard lingüístic que, sense negar la normativa gramatical i ortogràfica unitària de la llengua catalana, potencia la morfologia i el lèxic més dialectal. Models lingüístics que han conviscut, en part de la documentació administrativa i dels llibres de text, amb variants de l'estàndard valencià i semblants a les utilitzades per les indústries valencianes del llibre i la universitat. Aquesta convivència de models d'estàndard, i fins i tot de *contraestàndards* lingüístics (ortografia secessionista), poden haver incrementat la sensació de caos lingüístic (Pitarch 1996) i la inhibició de sectors socials pel que fa a l'ús i la recuperació social del valencià (Castelló 2001).

Això no obstant, i malgrat les importants ajudes econòmiques atorgades pel govern popular a entitats privades promotores del secessionisme lingüístic, aquestes decisions han anat acompanyades, des de 1997, de la voluntat per part del pp de superar el conflicte sobre la identitat del valencià. I, en aquest sentit, el Consell Valencià de Cultura (1998) aprovava un dictamen, sol·licitat pel president de la Generalitat, en què de manera indirecta i no implícita es reconeixia la unitat lingüística de la llengua catalana, afirmant que «el valencià [...] forma part del sistema lingüístic que els corresponents estatuts d'autonomia dels territoris hispànics de l'antiga

Corona d'Aragó [Balears i Catalunya] reconeixen com a llengua pròpia [català]». Les Corts Valencianes van assumir el dictamen i van aprovar la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua;²⁴ posaven fi, a més, al fet de ser l'única comunitat autònoma amb llengua pròpia oficial diferent del castellà que no tenia reconeguda una institució normativa (Pitarch 1996). Els acadèmics no van ser nomenats fins al juny de 2001, moment en què el PP i el PSPV-PSOE van firmar un *Pacte pel valencià*; que, si es du a terme, comportaria que els principals partits polítics i la Generalitat impulsen polítiques més actives de promoció del valencià; però que de moment no sembla haver alterat les línies de les polítiques lingüístiques seguides fins ara pel Govern valencià, que si durant l'època de govern popular semblen haver mantingut els nivells de competència lingüística, comencen a mostrar limitacions importants i alarmants pel que fa a l'increment dels usos funcionals del valencià i de garantia efectiva dels drets lingüístics dels valencianoparlants.²⁵

Finalment, si durant els governs socialistes les *relacions de col·laboració amb la resta del domini lingüístic* van ser escasses i poc sistemàtiques, amb els governs populars s'ha evitat tot tipus de contacte i s'ha anul·lat la col·laboració existent anteriorment; s'ha afavorit una política que podríem anomenar d'*estranyament* o ignorància del domini lingüístic. Així, es va derogar el decret d'homologació dels títols de coneixement de valencià i de coneixement de català, va cessar la coordinació directa de les institucions amb capacitat legal de reconèixer la competència lingüística a cada comunitat de l'àmbit lingüístic, es va retirar la participació en el Patronat Ramon Llull i es va evitar la col·laboració en l'edició de l'obra completa de Miquel de Batllori; no s'accepta (1996) l'ús dels termes *llengua catalana* o *País Valencià* en els llibres de text dels centres d'ensenyament obligatori i s'ha recomanat (2001) que, en l'assignatura de literatura valenciana, els llibres de text no facen referència a autors catalans o balears. Iniciatives que, amb el pretext de la *valencianització* de l'ensenyament valencià, aprofundeixen la

24. Votaren a favor de llei de l'Acadèmia PP i PSPV; en contra EUPV, pel model d'elecció dels acadèmics, i UV, perquè la considerava un instrument catalanista. Els nacionalistes valencians (BNV) hi eren favorables i els nacionalistes catalanistes, contraris. Sobre l'Acadèmia es pot consultar l'anàlisi crítica de GUIA CONCA (2001) i les reflexions més ponderades i provisionals de PRADILLA (2001).

25. Les sèries d'estudis sociolingüístics del Servei d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics (SIES) de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència del Govern valencià s'han interromput amb el govern del PP, i, consegüentment, les afirmacions sobre l'evolució dels usos funcionals han de ser relativitzades, tot i que sembla, per anàlisis i estudis dispersos, que s'ha produït una disminució en l'expansió dels usos funcionals.

desvinculació de València de la resta del domini lingüístic i redueixen, de fet, l'univers del valencià a l'àmbit de la comunitat autònoma pròpia.

6. QÜESTIONS FINALS

Contràriament a les fortes fractures sobre les qüestions lingüístiques que separaren els partits valencians a l'inici de la transició, si fem una comparació de les polítiques lingüístiques públiques dels diferents governs valencians, es pot observar una semblança formal entre les polítiques lingüístiques dels dos governs valencians i val a dir que moltes de les crítiques menys matisades n'han insistit en les similituds. Així, des de l'anticatalanisme polític s'ha afirmat que totes dues polítiques comporten la *catalanització* de la *llengua valenciana* i des del nacionalisme catalanista i sectors del nacionalisme valencià s'ha destacat que els dos partits afavoreixen igualment la substitució lingüística del valencià.

Més enllà de les semblances formals, s'ha de dir que aquestes crítiques són inexactes i obeeixen a la lògica interna dels discursos i a la percepció de la realitat lingüística dels sectors que les realitzen. Generalment, l'anticatalanisme valencià s'ha desentès de les dinàmiques de substitució o recuperació del valencià, i bàsicament ha centrat els seus esforços polítics i lingüístics en la diferenciació ortogràfica i lèxica de la *llengua valenciana* respecte a la llengua catalana; des d'aquesta lògica, i en la mesura que el PP no ha adoptat una ortografia secessionista, malgrat que ha seguit una política de d'estranyament de la resta del domini lingüístic, el PP seria *catalanista*. Per al catalanisme polític i part del nacionalisme valencià, el PSPV-PSOE i el PP duen a terme la mateixa política lingüística, perquè el PSPV-PSOE no va adoptar una política decidida a favor del predomini lingüístic del valencià en el territori valencianoparlant, va establir unes relacions bastant tèbies amb la resta de comunitats de llengua catalana i no va reconèixer explícitament la unitat lingüística catalana, i, d'altra banda, en la mesura que el PP no ha dut a terme un trencament radical amb la política lingüística socialista, els dos partits no serien més que dues manifestacions de polítiques públiques que no pretenen posar fi al procés de substitució lingüística.

Cal destacar, però, que tot i que aquestes anàlisis no expliquen els canvis en les polítiques lingüístiques públiques dels diferents governs valencians, posen de manifest que durant les quasi dues dècades d'autonomia política s'ha produït un procés que podríem descriure com d'acostament de les polítiques lingüístiques dels dos partits valencians principals; segons el qual, per factors diversos com ara la moderació de les posicions políti-

ques dels principals partits, les dinàmiques d'institucionalització i d'acceptació social de les polítiques públiques, que en dificulten modificacions radicals i ràpides, els partits amb capacitat d'accedir al Govern valencià han impulsat i assumit, de fet, unes polítiques públiques mínimament comparades de promoció del valencià.

Encara més, creiem que l'increment del nivell de consens no sols afectaria l'àmbit de les polítiques lingüístiques, sinó que s'estendria a totes les dimensions polítiques. Així, el consens precari i insuficient aconseguit amb el pacte autonòmic, l'àmbit de la política com a *Polity*, s'hauria ampliat moderadament en els anys noranta amb l'acceptació del sistema autonòmic, el no qüestionament públic de la major part dels elements identitaris i simbòlics recollits a l'Estatut d'autonomia (la bandera, el nom del país o l'himne) i la incapacitat política dels principals partits valencians (PP i PSPV-PSOE) per dur a terme, sense l'autorització de les direccions centrals respectives, una reforma de l'Estatut que reforce i individualitze la dinàmica política valenciana. De la mateixa manera, el consens també s'hauria incrementat en la política entesa com a *politics*, amb uns partits situats en posicions polítiques menys distants i més *centristes* que durant la transició democràtica, després d'un procés de moderació ideològica del PP i dels nacionalistes valencians, i a la pèrdua de capacitat d'iniciativa política diferenciada dels socialistes i, en menor mesura, d'EUPV. Finalment, també s'hauria estès a l'àmbit de la política com a *policy*, perquè la dinàmica d'acceptació de les línies més institucionalitzades de les polítiques lingüístiques dels partits amb possibilitats de govern i la difusa *ideologia* del consens (Ninyoles 2001) tendeix al fet que els governs dissimulen els elements de conflicte, quan n'hi ha, entre les diverses polítiques públiques, i defensen una continuïtat formal de les polítiques públiques prèvies, accentuant, però, la negació de la capacitat gestora dels governants anteriors.

No obstant això, considerem que en el cas de les polítiques lingüístiques dels governs valencians les diferències, malgrat la continuïtat de moltes iniciatives, existeixen i són essencials. Les polítiques públiques en matèria lingüística del PSPV-PSOE tenien com a objectiu aconseguir un cert equilibri lingüístic entre les dues llengües en conflicte, tractant de dur a terme iniciatives modestes de discriminació lingüística per incrementar la competència lingüística de la població i la promoció de l'ús funcional del valencià. Aquest partit va superar les reticències, bastant fortes, perquè el valencià fóra una llengua ensenyada a tots els centres educatius i esdevinguera, parcialment i progressivament, llengua vehicular del sistema educatiu valencià; va mantenir el criteri de l'oficialitat del valencià a tot el territori de la Comunitat Valenciana i que la frontera lingüística es corres-

ponguera amb els criteris històrics. I sobre aquestes bases va aconseguir un èxit raonable pel que fa a extensió i elevació dels nivells de competència lingüística a la pràctica totalitat de la població valenciana.

Així mateix, malgrat que els governs socialistes no van superar una concepció diglòssica i relativament subordinada del valencià, van promoure canvis en l'estructura sociolingüística valenciana que, si més no, a principis dels anys noranta, haurien permès un replantejament més ambiciós dels objectius des de les polítiques lingüístiques, centrant-los en una major garantia dels drets lingüístics, l'extensió de l'ús funcional del valencià i la reducció dels espais de diglòssia social. Un canvi en la política lingüística que, sense arribar a tenir com a objectiu la normalitat de l'ús del valencià i la garantia de forma efectiva i general dels drets lingüístics dels ciutadans en tots els àmbits de la vida comunitària, podria haver fet possible un equilibri lingüístic més efectiu i estable entre les dues llengües en contacte. (Vegeu Quadre 2.)

Les polítiques del PP, per contra, sense qüestionar frontalment les actuacions anteriors ni dur a terme una dinàmica de reconsideració radical de les iniciatives socialistes, excepció feta de les relacions amb la resta del domini lingüístic, han erosionat les característiques i l'extensió de les iniciatives i l'objectiu últim de la política lingüística. Malgrat la voluntat per superar el conflicte *sobre* el valencià per posar fi a una de les fractures més intenses de la transició valenciana, les polítiques lingüístiques populars no tenen com a objectiu la consecució d'una *normalitat* entesa a la manera socialista com a *equilibri lingüístic*, sinó la gestió sense tensions d'una realitat lingüística que és definida com a *normal*, i que, per tant, no ha de ser modificada ni en les seues dinàmiques, ni en els sistemes de garantia de drets, ni en la posició social última de cada llengua. Hi ha, consegüentment, una acceptació de la diglòssia d'usos lingüístics i del predomini funcional i social del castellà, i, així, l'objectiu essencial de les polítiques lingüístiques serà evitar tensions socials sobre el valencià, sense alterar el reconeixement legal de les dues llengües. (Vegeu el Quadre 2.)

El canvi, per tant, no és cosa d'intensitat de les polítiques, sinó qualitatiu. L'objectiu d'equilibri lingüístic dels socialistes, entès com a comparació de les dues llengües en contacte, per molt que no es concretara clarament ni comportara la superació dels usos lingüístics diglòssics o la garantia efectiva dels drets lingüístics dels ciutadans, implicava l'assumpció del principi que la realitat lingüística valenciana estava caracteritzada per la minorització del valencià i la necessitat de l'establiment de polítiques actives mínimes per alterar la dinàmica de substitució lingüística. Considerar, explícitament o implícitament, que la realitat lingüística actual és normal i

Categoria	Polítiques lingüístiques socialistes	Polítiques lingüístiques populars	Comparació
<i>Elements essencials</i>	<p>Reconeixement implícit de la unitat lingüística</p> <p>Objectiu: equilibri lingüístic</p> <p>Polítiques lingüístiques:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Competència lingüística • Impuls a l'ús funcional • Voluntarisme <p>Assumpció implícita del conflicte lingüístic valencià</p>	<p>Frenar la preocupació pel canvi de gènere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Continuitat formal de les polítiques lingüístiques <p>Negació del conflicte lingüístic castellà/valencià</p> <p>Afirmació de la <i>normalitat</i> de l'ús del valencià</p>	<p>De la <i>recuperació</i> del valencià sense tensions</p> <p>^a La consideració de la realitat lingüística com a normal</p>
<i>Competència lingüística</i>	<p><i>Ensenyament del valencià</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Obligatori a les zones valencianoparlants • Semiobligatori a les zones castellanoparlants 	<p><i>Ensenyament del valencià</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Continuuïtat 	<p>Continuuïtat en les polítiques <i>però</i></p> <p>Es redueix el voluntarisme i es reforcen els centres més castellanitzats</p>
<i>Ús en els àmbits públics</i>	<p><i>Administració de la Generalitat</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Valencianització de la nomenclatura administrativa • Creació de serveis lingüístics • Competència lingüística dels treballadors • Atenció als ciutadans en valencià • Notable ús del castellà en el treball administratiu • Voluntarisme 	<p><i>Administració de la Generalitat</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Manteniment general de la retolació valencianitzada • Disminució de serveis lingüístics • Competència lingüística dels treballadors • Atenció als ciutadans en valencià • Ús funcional en castellà bàsicament 	<p>Minorització de l'ús del valencià</p> <p>Major sensació de caos lingüístic</p>

Administració de l'Estat i de justícia

- Tendència a la retolació bilingüe
- Competència lingüística dels treballadors
- El dret dels ciutadans a usar el valencià

Toponímia

- Valencianitzar el topònim es considerava canvi del nom
- 1995: 48% amb nom valencià i 12% bilingüe

Ús en els àmbits socials i econòmics

Mitjans de comunicació

- Ajudes genèriques a l'ús del valencià
- Creació de RTVV: *Ràdio 9* minoritària. *Canal 9* (50% en valencià)

Toponímia

- Es manté el sistema per valencianitzar els topònims
- Fre del ritme de valencianització de topònims

Menor presència del valencià en els mitjans de comunicació públics

Mitjans de comunicació

- Eliminació d'ajudes singulars als mitjans en valencià
- *Ràdio 9* però minoritària *Canal 9* (33% en valencià)
- Creació de *Punt 2*, en valencià, minoritària

Ús als àmbits socials

- Campanyes genèriques de promoció
- Discriminació positiva difusa

Ús als àmbits socials

- Polítiques de discriminació positiva difusa
- Major castellanització de les activitats de la Generalitat

Ús als àmbits econòmics

- Polítiques sectorials molt modestes

Ús als àmbits econòmics

- Continuïtat amb reducció de les iniciatives

Prestigi social

Millora de la consideració social del valencià
Comportaments diglòssics del Govern valencià

Reducció de l'ús del valencià pel Govern
Menor importància de les polítiques lingüístiques

Polítiques més modestes

Reforçament de les distorsions diglòssiques

Categoria	Polítiques lingüístiques socialistes	Polítiques lingüístiques populars	Comparació
<i>Estàndard lingüístic difós</i>	<p>Difusió (documentació oficial i ensenyament) d'un model d'estàndard similar al seguit pel món intel·lectual i les universitats valencianes</p> <p>Major particularisme dialectal a RTVV</p>	<p>Extensió del particularisme dialectal a bona part de l'ensenyament i els documents oficials</p> <p>Usos minoritaris de l'ortografia secessionista</p> <p>1997: intents per superar el conflicte sobre el valencià</p> <p><i>Reconeixement indirecte de la unitat lingüística</i></p> <p><i>Creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua</i></p>	<p>Increment del particularisme dialectal i major caos lingüístic</p>
<i>Relacions amb el domini lingüístic</i>	<p>Escasses i poc institucionalitzades</p> <ul style="list-style-type: none"> • Homologació de títols de valencià/català (1994) • Reconeixement de competència lingüística • Intercanvis d'experiències en normalització • Projectes culturals puntuals 	<p>S'han anul·lat les col·laboracions existents</p> <p>Distanciament del domini lingüístic</p>	<p>De la col·laboració puntual no institucionalitzada</p> <p>^a L'estranyament del domini</p>
<i>Valoració global</i>	<p>Increment de la competència lingüística mínima</p> <p>Increment moderat del prestigi social</p> <p>Consensos mínims per afavorir la promoció</p> <p>Usos diglòssics del valencià</p>	<p>Límits a l'extensió de l'ús funcional del valencià</p> <p>Voluntat formal de superar el conflicte sobre el valencià</p>	<p>Del voluntarisme</p> <p>^a L'acceptació de la realitat com a normalitat</p>

Font: Elaboració pròpia.

prioritzar la reducció de tot tipus de les tensions socials sobre el valencià comporta concentrar l'acció de govern en la gestió de la realitat sense voluntat decidida per remoure les dinàmiques que puguen afavorir la utilització diglòssica de les llengües en contacte, la minorització del valencià en els usos funcionals i, en definitiva, la desigual capacitat de part de la població valenciana per exercir els seus drets lingüístics; tot això només pot contribuir a reforçar les dinàmiques que redueixen la continuïtat en la transmissió generacional del valencià.

Finalment, cal tenir present que les polítiques lingüístiques dels diferents governs valencians han estat condicionades per les profundes fractures que es van produir en la societat i la política valencianes durant la transició a la democràcia i l'autonomia al voltant de la identitat del país i la llengua dels valencians. Els consensos bàsics en els àmbits de la *Polity* i la *politics*, molt precaris a l'inici de la democràcia, semblen haver-se incrementat en els darrers anys i haver afectat també els consensos mínims al voltant de les polítiques lingüístiques impulsades des del Govern valencià; es produeix una major coincidència entre les actuacions dels principals partits valencians en aquests moments que fa dues dècades. No obstant això, les diferències entre les polítiques dels diversos governs valencians són qualitatives i importants, a pesar que han estat unes polítiques públiques estructurades bàsicament sobre l'objectiu d'aconseguir l'increment de la competència lingüística de la població valenciana, mentre que han desatès les estratègies per augmentar els usos funcionals, assegurar la garantia real dels drets lingüístics de tots els ciutadans i la transmissió generacional del valencià. Les limitacions d'aquestes polítiques lingüístiques per igualar el tracte i ús social de les dues llengües i els canvis que la tendència en què està immersa la societat valenciana per esdevenir una societat pluriètnica haurien de dur els poders públics i els principals partits valencians a prendre's seriosament dels drets lingüístics de la població valenciana i a impulsar polítiques actives que superen les insuficiències de les polítiques lingüístiques de les dues primeres dècades de l'autonomia, eviten l'ús oportunista de la llengua en els enfrontaments partidistes i augmenten significativament el nivell de seguretat i lleialtat lingüística dels valencianoparlants i del conjunt de la societat valenciana.

7. BIBLIOGRAFIA

AGUILÓ, Lluís (1982): *L'Autonomia*, València, Institució Alfons el Magnànim.

- ALMELA, Francesc (1965): *Valencia y su reino*, València, Mariola.
- BECK, Ulrich (1997): «La reinvençión de la política: hacia una teoría de la modernización reflexiva», a BECK, Ulrich; GIDDENS, Anthony, i LASH, Scott: *Modernización reflexiva. Política, tradición y estética en el orden social moderno*, Madrid, Alianza. [edició original 1994].
- BELLO, Vicent (1988): *La pesta blava*, València, Tres i Quatre.
- BELTRAN, Adolf (1997): «Els socialistes valencians davant la construcció d'un país», *L'Avenç*, núm. 214/1997, Barcelona.
- BILLING, Michael (1995): *Banal Nationalism*, Londres, Page Publications.
- BODOQUE, Anselm (2000): *Partits i conformació d'elits polítiques autonòmiques. Transició política i partits polítics al País Valencià*, Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials, *Working Papers*.
- BRANCHADELL, Albert (2001): «*Taking Linguistic Rights Seriously*: Un estudi comparatiu del Tirol del Sud i Catalunya», comunicació presentada al *2n Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística*, Andorra [pendent de publicació].
- BRAMON, Dolors (1977): «Una llengua, dues llengües, tres llengües», a SISÈ, Pere: *Raons d'identitat del País Valencià*, València, Tres i Quatre, p. 17-47.
- BROSETA, Manuel (1979): *Som valencians. Selecció de colaboraciones periodísticas publicadas desde 1974 hasta 1979 en el periódico Las Provincias de Valencia*. València, Las Provincias.
- BRUGUERA, Francesc de P. (1990): *És més senzill encara: digueu-li Espanya*, València, Tres i Quatre.
- BURNS, Robert Ignatius (1987): *Moros, cristians i jueus en el regne croat de València*, València, Tres i Quatre.
- CASTELLÓ, Rafael (2001): «Nacionalismes i actituds lingüístiques al País Valencià: una aproximació», a MOLLÀ, Toni: *Ideologia i conflicte lingüístic*, Alzira, Bromera.
- COMMISSION DES ÉTATS GÉNÉRAUX SUR LA SITUATION ET L'AVENIR DE LA LANGUE FRANÇAISE AU QUÉBEC (2001): *Le français, une langue pour tout le monde*, Quebec, Govern de Quebec.
- CUCÓ, Alfons (1977): *El valencianismo político*, Barcelona, Ariel.
- FERRANDO, Antoni (1980): *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*, València, Universitat de València.
- (1989): «La formació històrica del valencià» a *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, Àrea 7, Història de la Llengua*, València, p. 399-428.
- (1994): «Un mossàrab valencià a l'època de Jaume I?», a *Saó*, monogràfic núm. 21 (*Els mossàrabs valencians*), València, desembre 1994.
- FUSTER, Joan (1962): *Nosaltres els valencians*, Barcelona, Edicions 62.

- (1976): *Un país sense política. Reflexions valencianes*. Barcelona, La Magrana.
- (1981): *Destinat (sobre tot) a valencians*. València, Tres i Quatre.
- GUIA, Josep (1885): *És molt senzill digueu-li Catalunya. Centre i perifèria en la nació catalana*, Barcelona, El Llamp.
- GUIA CONCA, Aitana (2001): *La llengua negociada*. València, Tres i Quatre.
- HERNÀNDEZ, Gil-Manuel (1997): «Blaverisme i valencianisme faller», *L'Avenç*, núm. 214/1997, Barcelona.
- HERNÀNDEZ DOBON, Francesc Jesús (2000): «Sociologia de la llengua», a NINYOLES, Rafael Lluís (ed.): *La societat valenciana: Estructura social i institucional*, Alzira, Bromera.
- JÁUREGUI, Gurutz (1996): *Entre la tragedia y la esperanza. Vasconia ante el nuevo milenio*, Barcelona, Ariel.
- LLUCH, Ernest (1976): *La via valenciana*, València, Tres i Quatre.
- NADAL, Miquel (1988): «La liquidació racional d'un discurs teòric», *Document 88*, València, Tres i Quatre, p. 125-237.
- NINYOLES, Rafael Lluís (1978): *Conflicte lingüístic valencià*, València, Tres i Quatre [primera edició 1969].
- (2001): «Conflicte lingüístic i ideologia», *Ideologia i conflicte lingüístic*, Alzira, Bromera.
- OMBUENA, José (1971): *Valencia, ciudad abierta*, València.
- PEÑARROJA, Leopoldo (1990): *El mozárabe de Valencia. Nuevas cuestiones de fonología mozárabe*, Madrid, Gredos.
- PÉREZ MORAGON, Francesc (1982): *Les normes de Castelló*, València, Tres i Quatre.
- PITARCH, Vicent (1984): *Reflexió crítica sobre la Llei d'ús i ensenyament del valencià*, València, Tres i Quatre.
- (1996): *Control lingüístic o caos*, Alzira, Bromera.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2001): «Qüestions lingüísticoidentitàries a l'entorn del blaverisme», a MOLLÀ, Toni (ed.): *Ideologia i conflicte lingüístic*, Alzira, Bromera, p. 201-235.
- REIG, Ramir (1997): «Un valencianisme mal educat», *L'Avenç*, núm. 214/1997, Barcelona.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1978): *La llengua dels valencians*, València, Tres i Quatre [primera edició 1933, primera edició revisada 1962].
- SANZ, Benito, i NADAL, Miquel (1996): *Tradició i modernitat en el valencianisme*, València, Tres i Quatre.
- SOLER, Vicent (1977): «Les comarques de parla castellana, una qüestió oberta», a SISÈ, Pere: *Raons d'identitat del País Valencià*, València, Tres i Quatre, p. 49-69.

- (2001): «Pròleg» i «Epíleg» a LLUCH, Ernest: *La via valenciana* (reedició), València, Tres i Quatre.
- UBIETO, Antonio (1975): *Orígenes del Reino de Valencia. Cuestiones cronológicas sobre su reconquista*, València, Anubar.
- VENTURA, Vicent (1978): «Minifundio agrícola e industrialización en el País Valenciano» a Diversos autores: *La industrialización valenciana: historia y problemas*, València, Almudín.
- VICIANO, Pau (1995): *La temptació de la memòria*, València, Tres i Quatre.

—abstract / extracto—

LANGUAGE POLICIES AND
SOCIOPOLITICAL FRACTURES
SURROUNDING LANGUAGE IDENTITY.
AN APPROACH TO THE CONTEMPORARY
DIMENSION OF THE VALENCIAN
LANGUAGE CONFLICT

Anselm BODOQUE ARRIBAS

POLÍTICAS LINGÜÍSTICAS Y FRACTURAS
SOCIOPOLÍTICAS EN TORNO A LA
IDENTIDAD LINGÜÍSTICA.
APROXIMACIÓN A LA DIMENSIÓN
CONTEMPORÁNEA DEL CONFLICTO
LINGÜÍSTICO VALENCIANO

Anselm BODOQUE ARRIBAS

The language situation in Valencia has, for the last 25 years, been marked by a first, very conflictive initial phase in which two diametrically opposed positions are profiled: those who advocate giving Valencian an entrée into all aspects of public life and those who believe it is not necessary to take steps to increase its presence. On one end of these two tendencies may be found minority Valencianist groups, who support more effective measures to ensure the presence of Valencian in public life; on the other, the anti-Catalanist right, which is opposed to any type of measures and which favors a language secessionism that does not recognize Valencian as a variant of Catalan.

The passage of the Autonomy Statute (1983) meant the introduction

La situación lingüística en el País Valenciano ha estado marcada en los últimos 25 años por una primera fase muy conflictiva en la que se perfilan dos posiciones diametralmente opuestas: los partidarios de dar al valenciano entrada en todos los ámbitos de la vida pública y los que piensan que no es necesario emprender medidas para mejorar su presencia. En los extremos de estas dos tendencias existen grupos minoritarios valencianistas, partidarios de medidas más efectivas para asegurar la presencia del valenciano en la vida pública, y la derecha anticatalanista opuesta a todo tipo de medidas y partidaria del secesionismo lingüístico que no reconoce el valenciano como variante del catalán.

La aprobación del Estatuto de Autonomía (1983) supone la introducción

of language policies. During the first phase, under the socialists (1983-1995), Valencian was introduced into the educational system and some campaigns to promote the language were carried out. The PSOE's (Spanish Socialist Workers Party) attitude towards the dissemination of the language was positive, but not very decisive.

Since 1995, the PP (People's Party) Administrations in the Generalitat Valenciana (Autonomous Government of Valencia) have accentuated the voluntary nature of language policy. The starting point is the preponderance of Spanish and the secondary presence of Valencian in issues of identity and regional matters. Nevertheless, the PP has questioned neither the teaching nor the unity of the Catalan language (although it may not have recognized it openly). The consensus reached in recent years, during which extremist points of view have lost ground, has meant the acceptance of a political praxis that does not provide for language balance, but which guarantees minimal levels of Valencian language presence and dissemination.

de políticas lingüísticas. En la primera fase socialista (1983-1995) se introduce el valenciano en la enseñanza y se realizan algunas campañas de promoción de la lengua. El PSOE demuestra una actitud positiva hacia la difusión de la lengua, pero sin especial decisión.

A partir de 1995, los gobiernos del PP en la Generalitat Valenciana han acentuado el carácter voluntario de la política lingüística. Se parte de una preponderancia del castellano y de una presencia secundaria del valenciano en aspectos identitarios y regionales. Sin embargo, el PP no ha cuestionado la enseñanza ni la unidad de la lengua catalana (aunque no la haya reconocido abiertamente). El consenso conseguido durante los últimos años, en los que las opiniones extremistas han perdido peso, ha supuesto la aceptación de una práctica política que no contempla el equilibrio lingüístico, pero que garantiza unos mínimos de presencia y difusión del valenciano.